

AYDIN EYALETİNDE KONAR-GÖÇER BİR AŞİRET: 2973 NUMARALI OSMANLI NÜFUS DEFTERİNE GÖRE ALAŞEHİR KAZASINDA İKİ TAHTACI TOPLULUĞU¹

A SEMI-NOMADIC TRIBE IN THE EYALET OF AYDIN: TWO TAHTACI COMMUNITY
IN THE KAZA OF ALAŞEHİR ACCORDING TO THE OTTOMAN POPULATION
REGISTER NUMBERED 2973

UFUK ALİ KAFTANLI

Sorumlu Yazar/Correspondence

Öz

Bu makale, 19. yüzyılın ilk yarısında Aydın eyaletinin Alaşehir kazasında yaşamış konar-göçer bir Kızılbaş-Alevî Tahtacı aşiretine odaklanmaktadır. Tetkik öznesine mikro-tarihsel bir perspektifle yaklaşan çalışmada, söz konusu Tahtacı aşiretinin sosyo-ekonomik yapısının açığa çıkarılması amacıyla 2973 numaralı Müslim-aşiret nüfus defteri kullanılmış; ayrıca çağdaş seyahat notlarından, Osmanlı Arşivi'nin çeşitli fonlarındaki farklı resmî belgeler ile temettuat defterlerinden faydalanılmıştır. Bu doğrultuda, bölgedeki Tahtacı aşiretinin demografisi, fiziksel/ruhsal durumu, onomastik niteliği, iskân örüntüsü ve iktisadi hayatı betimlenmiştir. Araştırma, üç ana bölümden müteşekkildir. İlk bölümde, 20. yüzyılın ilk evresinde Tahtacı toplulukların Alaşehir'de yaşadığı üç köy (Tahtacı, Tahtacı Bektaşlar, Tahtacı Alandız) tespit edilmiş, bu iskân merkezlerinin 19. yüzyılın ilk yarısındaki Kızılçukur-Karacaali Tahtacıları ile bağlantıları sorgulanmıştır. İkinci bölümde, Kızılçukur ile Karacaali köyleri periferisindeki Tahtacı aşiretinin iki ayrı topluluğu; demografik ve sosyo-ekonomik kistalarca değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde, bu Tahtacı aşiretinin iki farklı yerdeki uzantılarının aralarındaki bağ tasvir edilmiş, konar-göçer doğaları mukayeseli bir pencereden yorumlanmıştır. Sonuç bölümünde, 2973 numaralı Müslim-aşiret nüfus defterinin Kızılçukur-Karacaali Tahtacıları için aktardığı ham veriler, sosyo-demografik ve ekonomik etmenleri öncelerek bir bütün halinde serimlenmiştir. Netice itibarıyla, 19. yüzyılın ilk elli yıllık diliminde yarı-yerleşik bir kimlikle var olan, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde de çoğunluğu köylere yerleşen Alaşehir Tahtacıları; Osmanlı Kızılbaş-Alevîlik literatürü bağlamında ilk kez bilimsel bir çalışmaya konu edilmiş, mikro-tarihsel “aşağıdan” tarihyazım metodunun yerel bir örneği oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kızılbaş-Alevîlik Tarihi, Osmanlı Tahtacıları, Alaşehir Tahtacıları, Tahtacılık, Nüfus Defterleri, Temettuat Defterleri, Konar-Göçerlik, İskân.

Abstract

This article focuses on a semi-nomadic Kızılbaş-Alevî Tahtacı tribe that lived in the Kaza of Alaşehir in the Eyalet of Aidin (Aydın) in the first half of the 19th century. In the analysis, which approaches the topic of the examination with a micro-historical viewpoint, the tribal population register numbered 2973 was used to reveal the socio-economic structure of the Tahtacı tribe. The study is made up of three substantial parts. In the first part, in the light of relevant journey notes and archive documents, three villages (Tahtacı, Tahtacı Bektaşlar, Tahtacı Alandız) where Tahtacı communities were located in Alaşehir in the first phase of the 20th century was identified. Then, the liaisons of these settlement centers with the Tahtacıs of Kızılçukur and Karacaali, who were inscribed in the aforesaid register in the first half of the 19th century, were questioned. In the second part, two separate communities of the Tahtacı tribe, encountered in the periphery of Kızılçukur and Karacaali villages, were evaluated by demographic and socio-economic criteria within the possibilities of the population register numbered 2973. In the third chapter, the symbiotic ligament established between the extensions of the Tahtacı tribe in two different places that are close to each other is demonstrated, and their semi-nomadic idiosyncrasy is interpreted from a comparative aspect. In the conclusion part, the raw data of the related population register for Tahtacıs in the region are presented by socio-demographic and economic factors. As a result, for the first time, a local example of the micro-historical “from below” historiography method was created for the Alaşehir Tahtacıs.

Keywords: Kızılbaş-Alevism History, Ottoman Tahtacıs, Alaşehir Tahtacıs, Woodcraft, Population Registers, Temettuat Registers, Semi-Nomadism, Settlement.

¹ Bu makale, kısmen Akdeniz Uygurhırlıkları Araştırma Enstitüsü'nde Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Anabilim Dalı (Akdeniz Üniversitesi) bünyesinde hazırladığım “Osmanlı Akdenizi”nde Bir Türkmen-Alevî Cemâati: Mikro-Tarih, Nüfus ve İskânıyla Aydın Vilâyeti'nde Tâife-i Tahtacıyan (19. Yüzyılın İlk Yarısı). Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygurhırlıkları Araştırma Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022” adlı yüksek lisans tezime dayanmaktadır. Elimizdeki araştırmada, ilgili tezin “2973 Numaralı Aydın Vilâyeti Müslim Nüfus Defteri'nde Tahtacı Aşiretleri” bölümünü doğrudan alıntılanmakla birlikte hem dilsel hem de verilerin değerlendirilmesi bağlamında çeşitli değişiklikler, genişletmeler ve düzenlemeler yaptım. Makalenin diğer kısımları, tamamen bu araştırma için üretilmiş olup özgün niteliktedir ve zikredilen tezde bulunmamaktadır.

Giriş

“Tahtacılar adı üstünde bu geniş ormanların biricik imtiyazı sahibidir. Kereste, tahta yaparlar. Geçimi bu yüzden. Pek zarif ve itina ile özenilmiş kürenin yarısı şeklinde siyah keçe çadırları, bu ormanların yegâne meskenleridir. Bu ocağın on, on beş yumru keçe çadırı issiz bir kıyıda oba kurar. Etrafında istifade ve nakledilmesi mümkün olan çamları devirir. Şehirlere, sahile indirir. Yaşayış bu. Tahtacı Türkmen'in kadını, erkeği aynı iş, aynı vazife yapar. Kuvvetli katırların kereste yüklü kafilelerini bilhassa kadınlar sevk eder. (Baha Said, 1919 [2000], 94).”

“Bu adamlar hala bir yerde oturup yurt tutmamışlardır. Davar ve sığırları dahi yoktur... Bunlar ancak beş on katır edinirler: Ormanlarda tahta kesmek, kereste işlemek ve taşımakla geçimlerini sağlarlar... Tahtacılar bir türlü göçebe hayatını bırakarak köy ve yurt tutmaya yanaşmıyorlar. Seferberlikte bu biçarelerin ellerinden katırları alındı, erkekleri askere sürüldü. Dağlarda dökülüp kalan kadın ve çocukların çoğu açlık ve hastalıktan ölüp gitti. (Besim Atalay, 1924 [1991], 30).”

Bu araştırmada, Kızılbaş-Alevî eğilimli Osmanlı Tahtacıları için detaylı bir tarihî/meslekî tasvir sunma, ilgili yazını dizinleme amacı güdülmektedir. Öyle ki bu tarihsel ve ekonomi-politik betimleme, hem Aydın vilayetinde (Kaftanlı, 2022a); hem de Teke sancağında (Kaftanlı, 2022b, 167-218) yaşam süren Kızılbaş-Alevî Tahtacı toplulukları özelinde derinlemesine arşiv araştırmalarıyla açığa çıkarılmıştır.¹ Makale, 19. yüzyılın ilk yarısında Alaşehir’de bulunan konar-göçer bir Tahtacı aşireti için hazırlandığından, araştırma kapsamı tümdengelim yöntemiyle bu topluluğa odaklanacak, “aşağıdan” mikro-tarihsel bir öykü betimlenecektir. Tahtacı

¹ Bir parantez açarak hemen söylenmelidir ki Osmanlı nüfus ve temettuât defterlerinde “Kızılbaş, Alevî vb.” kavramları aramak büyük ölçüde boşa bir çabadır. Bugüne değin Osmanlı arşivindeki şahsî incelemelerimizde ve ulaşılabildiğimiz kadarıyla yayınlanan hiçbir nüfus/temettuât çalışmasında, bu dinî-mezhebî terimlere rastlamadık. Aslında bu yapısal gerçeklik, söz konusu defterlerin sosyo-politik doğalarının kaynaklanmaktadır. İşin iktisadî boyutunu da önceleyen bu yapısallık, makalenin ilerleyen bölümlerinde açıklanarak örneklendirileceği için şu an detay verilmeyecektir. Burada nüfus/temettuât defterlerinde “Kızılbaş, Alevî” gibi imlemeler geçmediğinden, ne tür bir veri kümesine başvurularak ilgili toplulukların tanımlanacağı sorunsalını dile getirmek istiyoruz. Örneğin yukarıda bahsedilen incelemelerde, Aydın ve Teke’deki Tahtacı toplulukların Kızılbaş-Alevîliği çeşitli biçimlerde gösterilmeye çalışılmıştır. Teke sancağı (günümüzde Antalya) örneğinde Tahtacı aşiretini nüfus defterlerinde tespit ettiğimizde, ilgili makalede kullandığımız Kızılbaş-Alevî kavramını belgede görememiştik. Fakat hem bu Antyalı Tahtacı topluluğun içinde çokça saha çalışması yaptığımızdan hem de onlar hakkında destekleyici verilere ulaşılabildiğimizden, bölgedeki Tahtacıları, Kızılbaş-Alevîlik çalışmaları kapsamında inceleyebildik. Örneğin Teke Tahtacıları için 19. yüzyıl Alevîlik çalışmalarının ana kaynaklarından Felix Ritter Von Luschan (1854-1924) “*Allevî*”, Vital Cuinet (1833-1896) ise “*Kizil Bach*” terimini kullanır (Kaftanlı, 2022b, 172). Von Luschan ve Cuinet’in tanıklıkları, doğal olarak, 19. yüzyıl Teke Tahtacıları için bağlayıcı bir kimlik üstlenir. Keza Osmanlı Akdenizi kentlerinin (İzmir, Aydın, Muğla ve çevresi) periferisinde yaşayan, nüfus/temettuât defterlerine ulaştığımız Tahtacı topluluklarında geçen kavramlar da bu açıdan pek destekleyicidir. Örneğin derinlemesine arşiv araştırmamızda keşfettiğimiz “*Şihâblı Aşireti*, *Şihâblı Kabilesi*, *Aşiret-i Tahtacıyan-ı Üsküdârlı*, *Çobanlı Tahtacı Aşireti*” gibi ifadelerin, erken 20. yüzyıldan beri üretilen Tahtacı Alevîler konulu çalışmalarda geçen kavramlarla doğrudan örtüşüğünü söylemeye, Batı Anadolu’daki Cumhuriyet Dönemi Tahtacıları için çeşitli bilim dallarında hazırlanan yüksek lisans ve doktora çalışmalarına şöyle bir göz atmak bile aradaki sürekliliği kolayca gözler önüne serebilirken, muhtemelen gerek yoktur (Kaftanlı, 2022a, 6-7). İşin özünde, söylediğimiz sebepler doğrultusunda, belgelerde geçmemesine rağmen sonraki dönemlerde ağız birliğiyle Alevî olduğu belirtilen Batı Anadolu Tahtacıları için Osmanlı döneminde de Kızılbaş-Alevî (ya da kullanım tercihine göre sadece Alevî) teriminin kullanılması gerektiğini öneriyoruz. Bu tercihin savunusunu yapmak, çalışmanın ana konusunu oluşturmadığından şimdilik sadece temas etmekle yetindik. Bu tarihyazımsal seçeneğin yapısökümsel yöntemlerle sorgulanması, belki de Kızılbaş-Alevîlik, Bektaşîlik ve diğer gayr-ı müteşerri gelenekler ile ilgili çalışmalarda yenilikçi kapılar aralayacaktır.

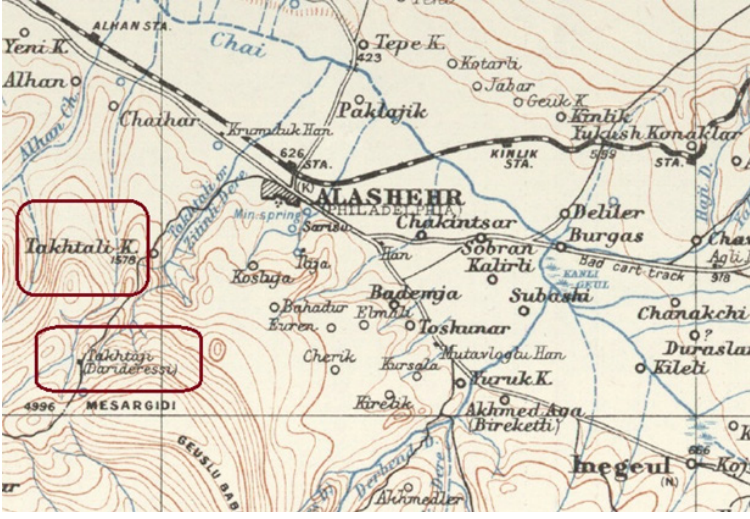
topluluklarıyla ilgili öncül kaynaklardan Baha Said ve Niyazi Beyler bir kenara koyulursa (Kaftanlı, 2022a, 3-4), Alaşehir Tahtacıları için detaylı bilgi nakleden tek kişi Yusuf Ziya Yörükân'dır. Yörükân, Alaşehir Tahtacıları'nın yaşadıkları yerler hususunda, belirttiklerini Osmanlı Arşivi ile de sınavabildiğimiz, üç adet yerleşim biriminden bahseder: "...Alaşehir'in Tahtacı karyesi, Bektaşlı[a]r karyesi, Alandır..." (1929, 60).² Yörükân, Alaşehir'deki bu üç Tahtacı iskân merkezini, Yanınyatır Tahtacı Ocağı taliplerinin toplandığı bir mecliste, onların ağzından dinleyerek kaydetmişti. Öyle ki, söz konusu mecliste Yanınyatır Ocağı'na bağlı ve Çobanlı aşiretinden Tahtacı gruplarına dair bir sohbet gerçekleşmiştir. Fakat zikredilen üç köy, ocak taliplerine göre sadece Yanınyatır Ocağı'na bağlı Çobanlı Aşireti Tahtacıları'ndan müteşekkil değildi, onlarla birlikte farklı Tahtacı oymaklarından haneler de bulunuyordu (1929, 60). İşte, Alaşehir Tahtacıları için yegâne iskân verisi, bu üç yerleşimden ibarettir.

Yörükân'ın erken Cumhuriyet devrinde neşredilen araştırması, geç Osmanlı döneminden elde ettiğimiz kimi resmî belgelerce doğrulanmaktadır. Bu durum bizi, Yörükân'ın Tahtacı coğrafyasındaki serüveninden biraz eski bir zamana seyahate çıkarıyor. Öyle ki 1908 Ekiminde, Alaşehir kazasındaki Tahtacı köyü halkı, devletle ilişkilerinde deneyimledikleri problemler (*mu'amelât-ı Hükümet'ce ba'zan yanlışlık vukû'a geldiği*) nedeniyle yaşadıkları yerin isminin değiştirilmesini istemiş (*tebdîl-i nâmı karye-i mezkûre ahâlîsi tarafından istid'â olunduğu*), neticede de yetkililere başvurmuşlardır. Bu *istid'â*, Alaşehir kazasında Tahtacı ismini taşıyan iki köyün daha olmasından ileri geliyordu: Tahtacı Bektaşlar ve Tahtacı Alandır. İlk köyün fertleri, Tahtacı Bektaşlar ve Tahtacı Alandır karyelerinin kendi köyleriyle olan isim benzerliğini sebep göstererek (*yek-diğerine ismen müşâbehetinden dolayı yanlışlık vukû'a gelmekte*) Saruhan sancağı mutasarrıflığına dileklerini bildirmişler, Saruhan sancağı mutasarrıflığı da durumu Aydın vilayetine bir *tahrîrât* ile iletmişti. Aydın vilayetinin İdâre Meclisi'nde (*Meclis-i İdâre-i Vilâyet*) talep tartışılmış, köyün Osmanîye şeklinde isimlendirilmesi uygun görülmüştü. Müteakiben, Aydın valisi meseleyi Dâhiliye Nezareti'ne, ilgili nazır da Sadrazam Kâmil Paşa'ya, o da II. Abdülhamid'e arz etmişti.³ Yörükân'ın zikrettiği köylerin, Alaşehir kazasındaki bu karyeler olduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır. Elbette, Yörükân bu yerleşimlerin toponomik dönüşümlerine ilişkin bir bilgi vermiyor, resmî Osmanlı evrakı da bu köylerin Kızılbâş-Alevî Tahtacı topluluklarca iskân edildiğini söylemiyor. Eldeki iki kaynak, dönemlerinde kendilerinden beklenen şeyi ilgililerine aktarmakta, daha fazlasını umursamamaktadırlar. Bu pencereden, farklı kaynaklardan gelen verileri birleştirmek araştırmacı ve okurlara düşmektedir.

Erken 20. yüzyılda, Osmanlı arşivi ve Yörükân'ın seyahat notu olmak üzere iki farklı kaynaktan adlarına rastlanabilen bu üç Tahtacı köyünü tekil ölçekte incelemek ve 2973 numaralı Aydın eyaleti Müslim nüfus defterindeki Tahtacı aşireti ile bağlantılarını sorunsallaştırmak, bu noktada önem taşımaktadır. Yanınyatır Tahtacıları'nın bir meclis sohbetinde bahsettikleri, sakinlerinin 1908'de Osmanlı Devleti'ne başvuruda bulunduğu Tahtacı köyünün, hemen aşağıda haritada belirtilen yerlerden birini somutlaştırması kuvvetle muhtemeldir (Great Britain: Geographical Section, Şubat 1916). Çünkü saptanan bu iki yerleşim noktasının geçmişi, haritayı önceleyen arşiv belgeleriyle de taçlandırılabilir.

2 Doğrudan alıntıda eğiklik vurgusu ve "[ ]" içindeki harfin eklenmesi, tarafımca yapılmıştır. Orijinal metinde yer almamaktadırlar.

3 BOA, İ.DH., 1470/93; DH.MKT., 2669/99; DH.MKT., 2643/72; BEO, 3438/257812.

Şekil 1: “Asia Minor: Alashehir” başlıklı bir haritada Alaşehir’in (Philadelphia) güneybatısında görülen Tahtalı (Tahtalı) ve Takhtaji (Tahtacı) yerleşim sahaları. 1916.

Örneğin söz konusu sorunsallaştırma için 1444 numaralı Osmanlı temettuât defteri incelenebilir. Bu defter, Alaşehir kazasının Tahtalı isimli köyünde (*karye-i Tahtalu*) 1845 yılı itibarıyla sakin 34 hane reisinin sosyo-ekonomik kaydını içermektedir. Bu hanelere kayıtlı erkeklerden 25’i “*mecmû’undan bir senede tahminen temettu*” bölümlerinde “*odunculuktan temettu*” ibaresi olan kişilerdir. Söz konusu kişilerin odunculuktan elde ettiği gelir, toplam kazançlarının hatırı sayılır bir bölümünü meydana getirir. Yani çok açık bir şekilde konuşulabilir ki Alaşehir kazasının Tahtalı karyesinde tahtacılık, 1845 senesinde önemli bir geçimlik meslekti.⁴ Söz konusu köyün iskân ölçeğindeki varlığı, erken modern döneme dek uzanmaktadır. Mesela 148 numaralı tahrir defteri, 1528’de Alaşehir’de bir mücerret, iki bennâk ve yedi nîm-çiftin bulunduğu Tahtalı karyesini de içerir (Demir, 2008, 138). Buna karşılık, 48 numaralı Manisa şer‘iyye sicili, 27 Mart 1622’de “*Medîne-i Mağnisâ’da*” Uncuboz köyünde gerçekleşen bir buğday hırsızlığına Tahtalı karyesinden Hasan Derviş ile Mustafa Çoban’ın da katıldığına ilişkin bir kayıt vardır (Açıkel, 2019, 254). Hicrî 22 Rebiü’l-âhir (10)91 (M. 22 Mayıs 1680) buyuruldu tarihli bir timar tevcih vesikasındaki “*Saruhan sancağında Mağnisa nahiyesinde Tahtalu-yı Geriköy* [ya da “*Tahtalu nam-ı diğer Geriköy*”] *nâm karye ve gayrıdan...*” ifadesi de bu anlamda değerlidir.⁵ Yine tarihlerinden birinin Hicrî 26 Şevvâl (1) 123 (M. 7 Aralık 1711) olduğu timar tahvili hakkında hazırlanan belgede yine bu köye atf yapılır.⁶

Belirtilen belgelerin, Tahtalı karyesinin mutlak konumunu doğrudan çıkarmak için kesin deliller sunamayacağı ortadadır. Nitekim günümüz Manisa sınırlarına içkin Alaşehir’in bir köyü olan Tahtalı’nın tarihsel süreçteki izdüşümlerinin, bu düzlemde takip edilebildiği düşünülebilir. Yani burada hiç değilse 19. yüzyılın ilk yarısıyla birlikte üç yüz yaşından büyük bir yerleşim alanı bulunmakta ve ona dair en detaylı sosyo-ekonomik verileri aktaran 1444 numaralı temettuât defteri, karyede kaydedilen

4 BOA, ML.VRD.TMT.d., 1444, s. 4-11.

5 BOA, AE.SMMD.IV., 31/3487.

6 BOA, AE.SAMD.III, 203/19588.

insanların %73,52'sinin çeşitli işlerinin yanı sıra tahtacılık (odunculuk) yaptıklarını belirtmektedir.⁷ Diğer yandan, 1676 tarihli ve 806 numaralı avarız defterinde, *Etrâf-ı Alaşehir*'de 33 hanelik bir Tahtacı karyesinin bulunduğu kaydı oldukça dikkat çekicidir (Şahin, 2008, 198). Tahrir/avarız sayımlarına yansıyan Tahtalı ve Tahtacı köylerinin, Alaşehir kazası ile kurdukları yakın bağ göz önüne getirilirse; *Asia Minor: Alashehr* (1916) haritasının tüm bu dağılık veriler için tamamlayıcı bir kimlik üstlendiği anlaşılabilir.

Yörükân'ın dile getirdiği diğer Tahtacı iskân noktası Bektaşlar köyünün, H. 8 Recep (1) 335 (M. 30 Nisan 1917) tarihli bir belgede geçtiği düşünülebilir.⁸ Fakat bu belgenin doğrudan Bektaşlar köyünü içerdiğini belirtmek için elde yeterince kanıt yoktur. Buna karşılık, Bektaşlar köyü için Cumhuriyet noktasında çeşitli verilere ulaşılabilmektedir. Erken Cumhuriyet'te, Dâhiliye Vekâleti Mahallî İdareler Umum Müdürlüğü'nün 1933 tarihli eseri *Köylerimiz*'de, Manisa vilayetinde Alaşehir'de Bektaşlar adında bir köy bulunduğu kaydedilir (1933, 98). Nitekim Yörükân'ın Tahtacılar üzerine hazırladığı notlarını düzenleyerek bir araya getiren Turhan Yörükân, Yörükân'ın "*Bektaşlar*" (1929a, 60) şeklindeki ifadesini, onun yazıları için düzenlediği kitabında "*Bektaşiler*" biçiminde değiştirmiştir (2015, 178). Turhan Yörükân'ın bu imla değişikliğinin, ilgili köy hakkında hazırlanan öncül ve sonraki ana kaynaklar ışığında hatalı olduğu anlaşılmaktadır. Hemen yukarıda sunulduğu üzere, 1908'de Alaşehir kazasında "*Tahtacı Bektaşlar*" adında bir karye mevcuttu.⁹ "*Bektaşiler*" tarzındaki bir yorumlama, Tahtacılar ile Bektaşî Tarikatı arasında üretilebilecek hayalî bir bağlantıya delil diye sunulabileceği için bu detayın vurgulanması önemlidir.

Yörükân'ın (1929a, 60), "*Alandız*" olarak bahsettiği üçüncü köyün, özünde Alandız'a denk geldiği çok açıktır. Çünkü yine yukarıda zikredildiği şekilde, 1908'de Alaşehir kazasında "*Tahtacı Alandız*" adında bir karye vardı.¹⁰ Cumhuriyet'in ilk vakitleri boyunca Alandız, Manisa ve Denizli arasındaki sınır meseleleri, anlaşmazlıkları neticesinde Türkiye bürokrasisinin adını sıkça dillendirdiği bir köydür.¹¹ Turhan Yörükân (2015, 178), Bektaşlar köyünün adına uyguladığının tersine, Yörükân'ın açıklanan naklinde herhangi bir değişikliğe de gitmez.

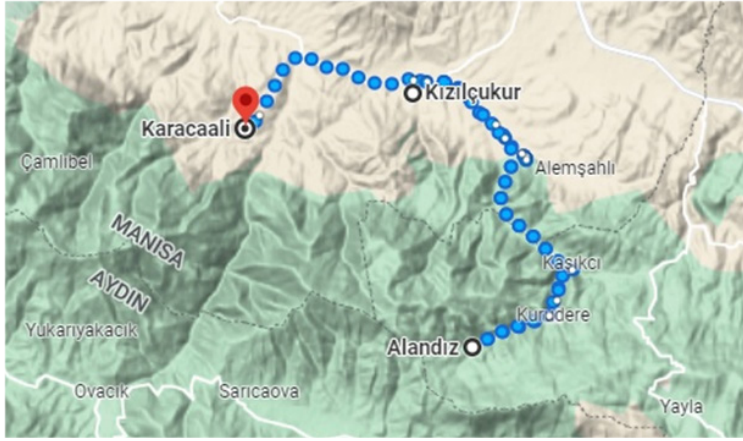
7 Köyün 19. yüzyılın ilk yarısındaki sosyo-ekonomik yapısının, 17. ve 18. yüzyıldaki halini kucaklayabileceği, bunun aksinin gerçekleşmesi için olağanüstü bir hadisenin meydana gelmediği de öne sürülebilirdi. Fakat ana metinde böylesine emin konuşabilmek için ikna edici birincil kaynaklardan yoksunuz.

8 Yerleşkenin, Denizli'nin Buldan kazasının Hamamdere mahallesinden Hasan Daî oğlu Hasan'ın "zevce-i menkûha-i gayr-ı medhûlbahâsî" Fatma'yı bir mısır tarlasından kaçırarak ona tecâvüz ettiği (bikrini izâle eylediği) düşünülen, "maznûnen firarda" bulunan Kabakçoğlu Mehmed'in oğlu Alaşehirli Keloğlan Ali'nin karyesi olması muhtemeldir. Çünkü Alaşehirli Keloğlan Ali, bu kazaya bağlı Bektâş karyesindendi (BOA, İ.DUİT, 173/122). Fakat yine de bu yönde kesin bir söylem üretmemek daha iyi olacaktır.

9 BOA, İ.DH., 1470/93; DH.MKT., 2669/99; DH.MKT., 2643/72.

10 BOA, İ.DH., 1470/93; DH.MKT., 2669/99; DH.MKT., 2643/72.

11 BCA, Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı [30-11-1-0], 181/10/12; Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı [30-11-1-0], 248/41/20. Kökel, Bülbül ve Kılıç'ın; Buldan Tahtacıları nezdinde gerçekleştirdiği saha çalışması, yine bu açıdan değerlidir. Araştırmacılar, Buldan Tahtacılarından üç kişi ile görüşmüş ve onların 450 sene kadar önce Manisa'nın Kula yöresinden bölgeye geldiklerini, yerleştikleri mekânlardan birinin de Alandız olduğunu bildirmişlerdir. Buldan Tahtacılarının 1950'li yıllarda tahtacılık mesleklerine getirilen kısıtlamalar nedeniyle göç ettikleri yakın coğrafyalardan birisi de Alaşehir'di (2006, 876).

Şekil 2: Alaşehir Tahtacıları'nın 1840'larda çevresinde yaşadıkları Kızılçukur ve Karacaali karyeleriyle, 1908'de bir Tahtacı köyü olan Alandız'ın Türkiye Cumhuriyeti'ndeki müşterek konumları.

Öte yandan Tahtacı, Tahtacı Bektaşlar ve Tahtacı Alandız köylerinin 2973 numaralı Aydın eyaleti Müslim nüfus defterinde tahrir edilmiş Tahtacı aşireti ile herhangi bir ortak kümede incelenebilmesi mümkün müdür? En geç 1840'larda Kızılçukur ve Karacaali yerleşimlerinin yakınında çadırlarda oturan söz konusu bu Tahtacı aşireti, 20. yüzyılın başlarında bahsedilen üç köye yerleşmiş olabilirler mi? Bu iki temel soruya müspet bir yanıt sunmak, ulaşılan belgelerin birbirini doğrudan desteklemeyen doğaları gereği şu an için imkansızdır. Fakat Alandız örneğinde, kısmen karanlık bir patikada yolculuğa çıkmak olasılık dahilindedir. 1908'de *Tahtacı Alandız* ismiyle kaynaklarda geçen bu köy, 19. yüzyılın ilk yarısında Tahtacı aşiretinin çevrelerinde yaşayageldiği iki karyenin de doğal etki/ulaşım alanı içerisindeydi. Bu yalın gerçeklik, günümüz haritalarında imlenebilir (Google Haritalar, 11 Aralık 2022).

Nüfus kaydındaki Kızılçukur ve Karacaali Tahtacıları, hiç değilse bir kısmı, muhtemelen aşamalı bir biçimde Alandız'a göç etmiş yahut köyü doğrudan kendileri kurmuşlardı. Nihayetinde yeni belge ve bulguların ortaya çıkarılacağı vakte dek, kesin bir söylem üretmek araştırmacıyı hataya sürükleyebilir.¹² Bunlarla beraber, Alaşehir Tahtacılarının, kendilerinin sözü edildiği belgeler ve gezi notları düşünüldüğünde, Batı Anadolu Tahtacılarının özgül bir iç-uzantısını meydana getirdikleri; kültürel ve dinî perspektifte, İzmir-Narlıdere'de (Kıyı Ege) yeşeren Tahtacı (Yanınıyatır) Ocağı'nın, İç Ege'deki bir şubesini oluşturdukları savlanabilmektedir.

1. Kızılbaş-Alevîlik Çalışmaları İçin Taze Bir Tarihî Kaynak Türü: Osmanlı Nüfus Defterleri

Osmanlı sosyo-iktisadî alan tarihçilerinin uzun süredir araştırmalarında kullandığı Osmanlı nüfus defterleri, açıkça görülüyor ki henüz Osmanlı Kızılbaş-Alevîliği alanında layıkıyla keşfedilmiş ve değerlendirilebilmiş değildir. Ayrıca Alaşehir'deki Tahtacı

¹² Hemen burada, 19. yüzyıl kapsamında ve mevcut arşiv imkanlarıyla Alaşehir Tahtacıları için ulaşılabilecek tüm belgelerin alınarak değerlendirildiği hatırlatılmalıdır. Aktarılmak istenen öngörü, arşivde henüz araştırmacıların kullanımına sunulmamış muhtemel taze belgeler özelindedir. Makale yazarı, şu an için var olmayan bu evrakın takipçisi olacağını ve süreç içinde gerekli güncellemeleri yapacağını taahhüt eder.

topluluklarına ilişkin tarihsel alanyazında hiçbir çalışmanın olmadığı görülmektedir.¹³ Dolayısıyla, öncelikle ilgili defterlerin Osmanlı bürokrasisi kapsamında üretiliş amaçları ile kullanım biçimlerine bakılacak, bu teorik çerçeve, mevcut 2973 numaralı Osmanlı nüfus defteri bağlamında açılarak, konu edilen defterde kayıtlı iki Tahtacı topluluğunun nüfus/iskân özellikleri; onomastik, toponomik ve tipolojik bir mikro-tarih araştırması kimliğiyle irdelenecektir. 15.-18. yüzyıllarda, erken modern dönem Osmanlı Anadolu'sunda ve Doğu Avrupa'da (Balkanlar) uygulanan mufassal-icmâl tahrir/avarız sayımlarının, 19. yüzyılın çağdaş doğasına göre tekrardan tasarlanmış örnekleri olan bu defterler; askerî kaygılarla üretilmişler, klasikleşmiş parametreleri söz konusu çerçevede teşekkül etmiştir (Karal, 1997, 6-8; Karpat, 1985, 19-20).

Osmanlı'da modern kimliğiyle bir nüfus sayımına ihtiyaç, 19. yüzyılın ilk yarısındaki sosyo-ekonomik ve siyasal çözümler sebebiyle duyulmuştur. Bu ihtiyaç neticesinde Osmanlı'nın mevcut nüfusu, erkekler ölçeğinde saptanmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, 1828-1829'da gerçekleştirilen nüfus tahriri, aynı yılda çıkan eden Osmanlı-Rus mücadelesiyle sürüncemeye maruz kalmış, savaşı noktalayan Edirne Antlaşması (1829) sonrasında, 1830-1831'de Ceride Nezareti kurularak başından beri arzulanan boyut ve ölçekte bir nüfus yazımına girilmiştir (Karal, 1997, 10-12; Karpat, 2003, 56-58; Kaftanlı, 2022a, 9).¹⁴

Yirminci asrın başlangıcına değin çeşitli aralık ve amaçlarla sürdürülen bu nüfus tahrirlerinin (Karpat, 2003, 61-75), bir örneği de araştırmada kullanılan 2973 numaralı Osmanlı nüfus defteridir. Osmanlı mahallî nüfus sayımlarının klasik tabiatının dışında kalan bu defter, sadece bölgedeki aşiretler için üretilmesi nedeniyle oldukça

13 Elbette, bu cümlede, şu ana dek nüfus defterlerine dayalı ve Alevî toplulukları odağına koyan herhangi çalışmanın yapılmadığı iddia edilmemektedir. Öyle ki, bu noktada Coşkun Kökel'in öncü isimlerden biri olduğu görülür. Kökel, Güvenç Abdal Ocağı'nın talipleri olan çeşitli Kızılbaş-Alevî toplulukların Tokat'taki erkek fertlerine ve onların yerleşim mekânlarına ilişkin nüfus defterlerine başvurmuş, bu defterlerdeki ilgili kısımları tablo halinde çevirerek sunmuştur (2014, 54-59). Aziz Altı'nın, Pirevi'ni (Hacı Bektaş Veli Tekkesi) nüfus sayımları bağlamında değerlendirdiği makalesi, bu doğrultuda yine dikkate şayan bir istisnadır (2019: 77-98). Fakat bahsedilen bu iki çalışma, Kızılbaş-Alevî eğilimli Tahtacılar hakkında bilgi içermezler. Bu bağlamda, modern zamanlarda ilgili topluluğa ilişkin bir arşivsel çalışma, ilk kez Sebahattin Şimşir ve Nahide Şimşir tarafından hazırlanmıştır. Araştırmacılar, 2015'te *II. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Hoşgörüsü ve Barış Sempozyumu*'nda 19.-20. yüzyıl Edremit Tahtacılarına ilişkin kimi nüfus defterlerini değerlendirmişlerdir (2016, 144-153). Bununla birlikte Cahit Telci, Aydın Tahtacıları özelindeki çalışmasında Aydın eyaletindeki bazı Tahtacı topluluklarının sosyo-demografik dökümünü, 3076 numaralı nüfus defterine istinaden tablolı biçimde sunar. Ayrıca 15.-16. yüzyıl tahrir defterlerindeki meslekî tahtacılardan yola çıkarak erken modern dönemden 19. yüzyıla değin bölgedeki bu topluluklar arasında bir devamlılık olduğunu öne sürer (2016, 5-34). Ek olarak, Osmanlı arşivinin çeşitli fonlarında korunan müteferrik belgeleri inceleyen Sadullah Gülten, nüfus defterlerine odaklanmamakla birlikte, ilgili çalışmasıyla Tahtacıların 19. yüzyıldaki sosyo-politik yaşantılarına ilişkin bir izlek sunmuş, çeşitli sosyal-meslekî yönlerini aktarmıştır. Gülten'in de Telci gibi kimi erken modern dönem Osmanlı Anadolu'sundaki meslekî tahtacıları tespit etmek için tahrir defterlerine başvurduğu, onlarla 19. yüzyıl Kızılbaş-Alevî nitelikli Tahtacılar arasında doğrusal bir bağ kurmaya çalıştığı anlaşılmaktadır (2020, 143-167). Bu makale yazarınca, Aydın ve Teke'deki Tahtacı Alevileri için hazırlanıp yayınlanan araştırmalar da merkezine 19. yüzyıl nüfus tahrirlerini koymuştur (Kaftanlı, 2022a; 2022b, 167-218).

14 II. Mahmud'un (ö. 1839) Yeniçeri Ocağı'nı 1826'da kaldırmasını müteakiben kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin henüz yeterince donanımlı bir ordu olmamasının ve Rus İmparatorluğu ile yapılan savaşta alınan yenilginin (1828-1829), bu sayıma duyulan ihtiyacın itici güçlerinden olduğu da ayrıca belirtilmelidir. Ki böylece yenice teşkilatlandırılan orduya katılabilecek İslam erkeklerinin niceliksel potansiyeli tespit edilecek; zimmi statüsündeki erkeklerin vergi tahakkuku için ekonomik nitelikleri açığa çıkarılacaktı. Detaylı bilgi ve veri için topluca bkz. (Karal, 1997; Karpat, 2003).

kıymet taşımaktadır. Ayrıca bu yönüyle bile, başlı başına başka araştırmalara yaraşır cinstendir. Çünkü konar-göçer Türkmen ve Kürt toplulukların sıradan bir Osmanlı mahallesinde ya da köyünde sakin insanlarla kıyaslandığında buldukları mekânlarda deftere geçirilmesinin çok daha meşakkatli olduğu göz önüne getirilirse (Karal, 1997, 20; Karpat, 2003, 48), Tahtacı aşiretiyle ilgili kısmının incelendiği bu defterin Osmanlı Kızılbaş-Alevîlik literatürü için yuklendiği değer, daha isabetli kavranacaktır.

2. 2973 Numaralı Aydın Eyaleti Müslim-Aşiret Nüfus Defterinde Kayıtlı Tahtacı Aşireti'nin Sosyo-Demografik ve Ekonomik Yapısı¹⁵

2973 numaralı Aydın eyaleti Müslim-aşiret nüfus defteri, toplamda 85 sayfadır. Üzerindeki en eski yıl, H. 1257'dir (M. 1841/1842).¹⁶ Biçimsel açıdan ciltli, ebrulu ve 26.5x75 boyutunda olup, “*Bihî Aydın Eyaleti dâhilinde vâkî ‘nefs-i Alaşehir civârında kâ’inûn-ı ‘aşâirûn’ın sinn ve eşgâl ve sinâ’atlarını mübeyyin defteridir.*” başlığını taşır.¹⁷ Defterin sol üst kısmına her iki sayfada bir olacak biçimde sonradan sayfa numarası eklenmiştir. Aydın eyaletinde Alaşehir kazasının¹⁸ çeşitli bölge ve karyelerindeki Türkmen toplulukların nüfus bilgilerini ihtiva eder. Bu bağlamda defterde ilk parçası Kızılçukur'da, diğer uzantısı Karacaali köyü yakınlarında sakin bir Tahtacı aşireti, iki topluluğuyla tahrir olunmuştur.

15 Defter üzerinde, tespit edebildiğimiz ölçüde, ilk çalışma doktora tezi düzeyinde Abdullah Doğtekin tarafından yapılmıştır. Söz konusu araştırmada, Alaşehir kazasının Tanzimat düzenlemelerinden II. Meşrutiyet'e kadar deneyimlediği sosyo-ekonomik sürecin (1839-1908) bütüncül bir değerlendirilmesi amaçlandığı için, pek doğal biçimde, ilgili defterde kayıtlı Tahtacı aşiretine ilişkin üretilen bilgiler, buldukları konum ve nüfus miktarları ile sınırlanmıştır (2015, 148-149, 152).

16 Defterin, incelenen hiçbir sayfasında, evrakın tahrir tarihini müspet noktada saptamayı mümkün kılacak bir veri yoktur. Sadece hanelerdeki kimi erkek bireylerin üzerine derkenar olarak işlenen askerî imlemeler (*asâkir-i Nizâmiyye'de*), vefat notları (*fevt*) görülür. Bununla beraber, defterin 69. sayfasında bir aşiretin 45. hanesindeki erkeklerden dört numaralı üyesine “*asâkir-i Nizâmiyye'de sene 57*” notu düşülmüştür. Hicrî (12) 57 yılı, gününe göre değişmekle beraber çok yüksek oranda bütün aylarında Miladi 1841'e tekabül eder. Bu da defterin, hiç değilse, en geç 1841'de (ya da 1842) yetkililerce kullanılmakta olduğuna, üzerinde düzenlemeler yapıldığına bir işarettir. Bu veri, Alaşehir, İnegöl ve Saruhan'daki aşiretlerin Tanzimat Fermanı gereğince nüfus, emlak ve arazi gibi kıstaslar açısından tahrir edilmekte olduklarını belirten 1840 tarihli, hemen aşağıda çevirisi sunulan belgeyle tutarlıdır.

“Âlâşehir ve tevâbî'i kazâları muhassılî İzzet Beğ'e,

Âlâşehir ve İnegöl ve Saruhan kazaları havâlisinde kadimî iskân iden ‘aşâirin öteden-berüber-mu ‘tâdvülât-ı ‘azâm hazerâtu taraflarına rûsûmât-ı yaylakkiye ve kışlakkiye nâmı ve harc-ı bâb ve hil'at-bahâ ve mürettebât-ı sâire misillü viregeldikleri kâffe-i rûsûmât-ı mu'tâdları cem'ân üç kalem yetmiş bir bin üç-yüz kırk sekiz gurusâ bâliğ olmuş ve rûsûmât-ı mezkûrenin vakt-i tahsilî takarrüb eylemiş olduğuna ve Tanzimât-ı Hayriyye usûl-i mehâsin-şümûlü icâbinca ‘aşiret-i merkûmenin cümlesinin nüfus ve emlak ve ârâzi ve emvâl-i sâireleri tahrir olunmakta bulunduğuna binâen rûsûmât-ı mezkûrenin sâbıkı misillü tahsil olunub olunmayacağı istizânınadâ'irvârid olan şukkalarımâ'âlfîma'lûmumuz olmuş ve ‘aşâir-i merkûme bu senelik müstesnâ bulunmuş olduğundan meblağ-ı rûsûmât-ı mezkûrenin sâbıkı vechele istihsâlî husûsuna himmet eylemeniz siyâkında şukka-i mahsûsa tahrir ve tesyîr kılındı. 9 RÂ. (12) 56 (11 Mayıs 1840).” (BOA, C.ML., 406/16665).

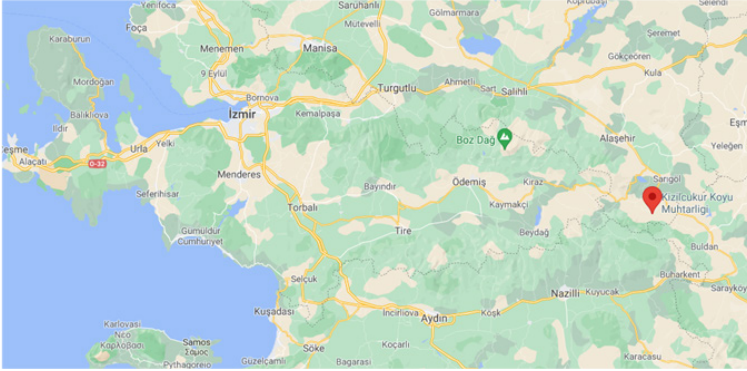
17 BOA, NFS.d., 2973, s. 2.

18 Alaşehir kazası, günümüz geniş Manisa coğrafyasına içkin bir yerdir ve Osmanlı dahilinde izini sürdüğümüz Kızılçukur, bugün Alaşehir'e yakın Sarıgöl'de (Osmanlı'da 'Aydın İnegöülü/İnegöl-ü Aydın' denilen yer.) bulunur. Kızılçukur köyü gerek temettuat kaydının varlığı gerekse de uzun müddet boyunca denişir –önemsiz dar kalıcı/geçici değişiklikler elbette gerçekleşebilir– bir sahada çakılı kalması açısından lokasyonu en sarîh Tahtacı iskân yerlerinden biridir. Alaşehir-Sarıgöl'ün mekânsal yerleşimi için *Osmanlı Yer Adları* sözlüğünde bkz. (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2017, 662). Ayrıca *Kaynaklarıyla Osmanlı Coğrafyası Yer Adları Sözlüğü*'nde bkz. (Devlet Arşivleri Başkanlığı, 2020, 222). Akbayar'ın Alaşehir'i Manisa'ya bağlı gösterdiği veri için bkz. (2001, 7).

2.1. “Kızılçukur Karyesi Kurbunda”: Tahtacı Aşireti’nin İlk Topluluğu

2973 numaralı Aydın eyaleti Müslim-aşiret nüfus defterinin ilk Tahtacı topluluğu “*Tahtacı ‘Aşireti*” şeklinde adlandırılmış, “*Kızılçukur karyesi kurbunda bulunan kâ’in Tahtacı ‘aşireti defteridir.*” başlığıyla tahrir tâbi tutulmuşlardır.¹⁹ Alaşehir kazasının Kızılçukur köyü yakınında sakin bu topluluğun, aynı karyenin 1413 numaralı temettuât defterinde (H. 1261/M. 1845) bahsedilmemesi, ilgili cemaat için ulaşılabildiğimiz tek kaynağı söz konusu nüfus kaydı yapar.²⁰

Şekil 3: Kızılçukur köyünün, İzmir/Aydın şehirleri (Türkiye Cumhuriyeti) coğrafyası bağlamında arz ettiği konum. (Google Haritalar, 13 Haziran 2021).

Tahtacı aşiretinin bu ilk nüvesi, Kızılçukur karyesi etrafında (*kurbunda*) ve yarı-yerleşik biçimde sakin olup, tahtacılıkla uğraşmaktadır. Apuş Kibar Ali oğlu *İmâm-ı ‘Aşiret* Tahtacı Mehmed’in idaresindeki bu teşekkül; 13 hanelik küçük bir cemaattir ve 36’sı erkek 62/75²¹ kişiden meydana gelir.²² Ev başına düşen 4.76/5.76’lık hane-içi doluluk oranıyla, merkezî Aydın ve İzmir’de kurulan Tahtacı ocaklarının hinterlandındaki Tahtacı gruplarına benzer niteliktedirler. Topluluğun yaşça en büyüğü, 68 yaşındaki Hasan oğlu orta boylu, kır sakallı Tahtacı Deli Ahmed; en küçüğüse bir yaşındaki Tahtacı Ahmed oğlu *sagîr* Yusuf’tur.

Onomastik ölçüde değerlendirilen 50²³ adın dokuzu Mehmed,²⁴ sekizi Hüseyin,²⁵ yedisi Mustafa,²⁶ altısı Ali,²⁷ dördü Hasan, dördü Yusuf, ikisi Ahmed,²⁸ ikisi Cafer,

19 BOA, NFS.d., 2973, s. 80.

20 BOA, ML.VRD.TMT.d, 1413.

21 36 erkek merkeze konarak incelendiğinde, hanelerden üçünde 1, üçünde 2, üçünde 3, ikisinde 4, ikisinde 5 erkeğin oturduğu görülür. Her “1” rakamı aynı nitelikteki tekil bir evi imleyecek şekilde, hane (çadır) ve içinde yaşayanların matematiksel gösterimi: (1=1+1+1, 2=1+1+1, 3=1+1+1, 4=1+1, 5=1+1).

22 Hanelerde, erkeklerle birlikte 2-3 adet kadar kadının da yaşadığı düşünmek, bu noktada Tahtacı aşiretinin nüfus potansiyelinin tespitinde fayda sağlayacaktır. Bu nedenle hem Kızılçukur hem de Karacaali Tahtacıları’nın nüfus hacimlerinde, toplam hane/çadır sayısını 2 ve 3 rakamlarıyla çarparak, ortaya çıkan sayıyı erkek nüfus toplamına ekledik. Tahtacı toplulukların nüfus potansiyellerinin ortaya konulmasında uyguladığımız bu yöntem için bkz. (Kaftanlı, 2022a, 11).

23 İsimlerin tetkikine, tahrir memurlarının yıl itibarıyla aşirette yaşadıklarını bildirdiği 36 kişiye ek olarak, ayrıca fişlediğimiz 14 ata adını da kattık.

24 Mehmed isimlilerden birinin lakabı: Apuş.

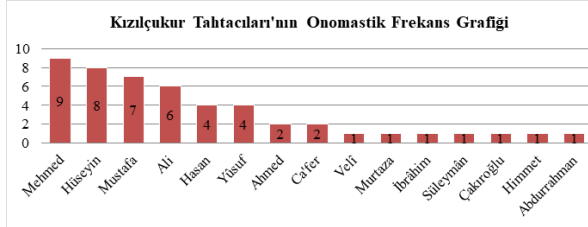
25 Hüseyin isimlilerden ikisinin lakabı: Deli ve Kara.

26 Lakabı: Sarı.

27 Ali isimlilerden üçünün lakabı: Apuş Kibâr, Kiber ve Kara.

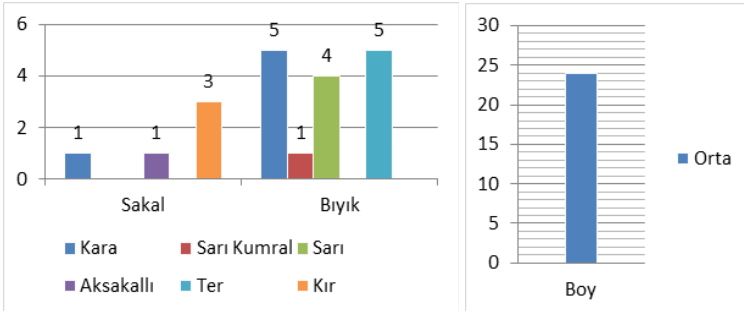
28 Ahmed isimlilerden birinin lakabı: Deli.

biri Veli, biri Murtaza, biri İbrahim, biri Süleyman, biri Çakır Oğlu (Çakıroğlu), biri Himmet, biri Abdurrahman ve biri Abdullah'tır. Toplulukta çift isimli bir kişi vardır: Orta boylu, sarı kumral bıyıklı Veli Hasan (36). 36 erkeğin yaş ortalaması 19.33, 18 ergin bireyin 31.16, 18 çocuğun 7.5'tir.²⁹ Defterde, Abdullah oğlu orta boylu, kır sakallı Tahtacı Mehmed (52) “*ayağı tobâl*” şeklinde kaydedilmiştir.

Şekil 4: Kızılçukur köyü yakınlarındaki Tahtacı topluluğunun kullandığı isimlerin aşiret-içi sıklığını gösteren grafik.

Kızılçukur Tahtacıları'nın 36 erkek bireyinden; 24'ü orta boyludur. Beşi kara, beşi ter, biri sarı kumral, dördü sarı bıyıklı; üçü kır ve biri aksakallıdır. Akrabalık ilişkileri noktasında, hane sahipleriyle birlikte altı erkek kardeş,³⁰ iki yeğen,³¹ ikisi üvey³² 13'ü öz³³ toplamda 15 oğul yaşar. Bahsedilenlerden yedisi şâbb-ı emred,³⁴ üçü sağır³⁵ şeklinde tanımlanmış; 16'sı tüvânâ,³⁶ 16'sı sabî³⁷ ve dördü musinn³⁸ olarak tasnif edilmiştir. 13 hanenin dokuzu bir babanın yönetimindeyken, kalan dört hanenin üçünde sadece bir erkek ve birinde de erkek kardeşler beraber bulunmaktadır.

Şekil 5: Kızılçukur köyü periferisindeki Tahtacı topluluğunun fizyolojik tipolojisini gösteren grafik.

29 Ergin olup-olmama noktasında, 15 yaş ve üzeri kıstas alınmıştır.

30 Bu kardeşlerden Tahtacı Mehmed (28), iki oğluyla birlikte, kardeşi Muhtâr-ı Evvel Tahtacı Hüseyin (25) ile beraber yaşıyordu.

31 Hemen bir üst dipnotta zikrettiğimiz Tahtacı Mehmed (28)'in oğulları Mustafa ve İbrahim.

32 Topal Tahtacı Mehmed (52)'in üvey çocuğu Mehmed oğlu Kara Ali (19) tek çocuk iken, Apuş Mehmed oğlu Tahtacı Hüseyin (25) adlı diğer üvey oğul, biyolojik olmayan babası Tahtacı Mehmed (32)'nin öz oğulları Süleyman (11), mekteb-nişin Ali (8) ve Mustafa (6) ile aynı çatı altındaydı.

33 Öz çocuklardan biri yeğenleriyle, iki öz kardeş bir üvey kardeşleriyle aynı evi paylaşıırken, dördü de tek çocuk konumundaydı.

34 Bıyığı veya sakalı ya yeni çıkmış ya da çıkmak üzere olan genç/delikanlı kimseler için kullanılır.

35 Henüz erginlik evresine gelmemiş küçük çocuklar için kullanılır.

36 Kelime ölçüğünde “güçlü, kuvvetli, dinç” gibi anlamlara gelen bu terim, Osmanlı nüfus defterleri terminolojisi bağlamında erkeklerin askere alınabilirliğini imleyen bir kavramdır.

37 “Küçük” anlamındadır: “Çocuk.”

38 Sinn almış/sinnlenmiş: “Yaşlanmış.”

Kızılçukur köyü çevresindeki Tahtacı topluluğu için çağdaş diğer Tahtacı cemaatlerinde rastlanılmayan veya nadiren tespit edilebilen bahse değer kimi özgül kavramlar bulunur. Örneğin Kızılçukur Tahtacıları'nın bir imamı (*imâm-ı 'aşîret-i mezbûr*) vardır: Orta boylu, kır sakallı Apuş Kibar Ali oğlu Tahtacı Mehmed (32).³⁹ Buna karşılık orta boylu, kara bıyıklı Yusuf oğlu Tahtacı Hüseyin (25), "*Muhtâr-ı Evvel*" unvanıyla boy göstermektedir.

Osmanlı Tahtacıları'nın yaşadıkları coğrafyalarda (halkın çeşitli fertlerinin öncülüğünde/iş birliğinde ya da "*sâhibü'l-hayr*" vakfedici bireylerce) kurulan okullara olan rağbetinin kavranabilmesi için zengin veriler sunan belgelerden biri de bu nüfus sayım evrakıdır.⁴⁰ Bu açıdan çok özel bir tarihsel doküman olduğu rahatlıkla belirtilebilir. Öyle ki defterde Kızılçukur Tahtacıları'nın yedi çocuğunun isminin önüne "*mekteb-nişîn*" derkenarı düşülmüştür. Bu kişiler; Tahtacı Mehmed oğlu Ali (8), Tahtacı Hüseyin oğlu Yusuf (3), Tahtacı Mehmed oğlu İbrâhim (6), Kara Hüseyin oğlu Velî (10), Tahtacı Ali oğlu Hüseyin (6), Hüseyin oğlu Ca'fer (4) ve Tahtacı Deli Hüseyin oğlu Hüseyin'dir (5).

Topluluk içinde tahtacılık yapan 14 profesyonel kişi bulunur. İsmiinin önüne sıfat/meslek olarak "Tahtacı" yazılan en küçük kişinin yaşı 16'dır: Kara Hüseyin oğlu orta boylu, ter bıyıklı Tahtacı Mehmed. Bununla beraber, ismiinin önüne başka türde meslek adı girilen bir kişi de bulunmamaktadır. Kızılçukur Tahtacılarında en erken evlenme yaşı, Tahtacı Ali (22)'nin şâbb-ı emred oğlu Mustafa'dan (9) çıkardığımız sonuca göre 12'dir.

2.2. "Karacaali Karyesi Kurbunda": Tahtacı Aşireti'nin İkinci Topluluğu

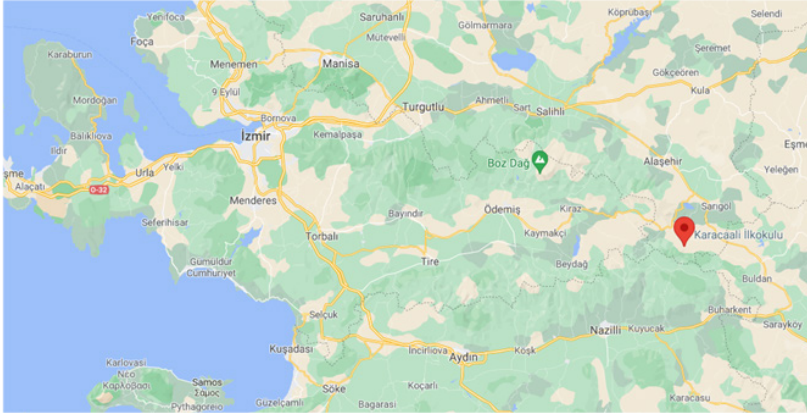
2973 numaralı Aydın eyaleti Müslim-aşiret nüfus defterinin ikinci Tahtacı topluluğu "*Tahtacı 'Aşireti(-leri)*" diye isimlendirilmiş, "*Karacaali karyesi kurbunda hayme-nişînkâ'in Tahtacı 'aşiretleri.*" başlığı altında tahrir olunmuşlardır.⁴¹ Alaşehir'in

39 2906 numaralı Osmanlı nüfus defterinde kayıtlı Tahtacı Cemâ'ati Perâkendesî'nin bünyesinde de bir imâm bulunuyordu: "*Kabîle-i mezkûr imâmı*" 32 yaşındaki Mehmed oğlu orta boylu, kara sakallı Ali Efendi (Kaftanlı, 2022a, 30-31).

40 Çalışma hacminin makul bir ölçüde kalabilmesi için Osmanlı'da eğitim-öğretim faaliyetleri ile bu faaliyetlerin finanse edilmesine dair geniş bir anlatım sunmak mümkün görünmüyor. Nitekim bazı ileri bilgilerin verilmesi, kimi sorunların da yöneltilmesi gerekmektedir. Osmanlı'da, özellikle de yenileşme-dönüşüm girişimlerinin yeterince olgunlaşmadığı 19. yüzyılın erken vakitlerinde, eğitim-öğretim kurumları, toplumdaki hayırseverler -emlağın/nakdini bu işe vakfeden kişiler- öncülüğünde oluşturulmaktaydı. Öyle ki, 19. yüzyılda Alaşehir kazasındaki eğitim faaliyetleri ile eğitim-öğretim kurumlarına ilişkin hazırladığı makalede Doğtekin, olgunun bu boyutunu açıkça vurgular (2018, 7). Aynı doğrultuda, Rıza Yıldırım ise Ortaçağlar boyunca İslam dünyasında ortaya çıkan vakıfların dönüştürücü ve devindirici işlevine değinerek, bu kurumların eğitim noktasında da hizmet yürüttüklerini belirtir (2011, 23). Nitekim 1840'larda Alaşehir'deki böylesi bir konar-göçer aşiretten çocukların ne tür bir istek ve amaçla bu okullara gönderildiklerini doğrudan saptamak güçtür. Çünkü özellikle 8 ve 9 yaşlarından itibaren bu aşiret küçüklerinin aileleri için bir işgücü kaynağı olacakları açıktır. Yahut çeşitli vesilelerle kurulan bu okullara Tahtacı küçüklerinin nasıl kabul edildiği de ayrıca bir merak konusudur. Acaba bu veri, Osmanlı'nın Kızılbaş-Alevî toplulukları kendi resmi-kültürel dünyasına eğitim metoduyla dahil etme çabasının bir izdüşümü müdür? Öyle ya Yalçın Çakmak'ın arşiv belgelerine istinaden açıkladığı üzere, özellikle II. Abdülhamid devrinde söz konusu Kızılbaş-Alevî çevreler, yaşadıkları yerlerde resmî-Sünnî eğitim kurumlarına yönlendirilmeye çalışılmış, böylesi kurumların tesisi ve yaygınlaştırılması için çokça bürokratik yazışma yapılmıştır (2018, 292-311). Fakat zikredilen okullu aşiret çocuklarının, hem bu devirlerini II. Abdülhamid öncesinde yaşamaları hem de arşivde Alaşehir'de bu yönde bir eğitim ve kültürel dönüşüm faaliyetinin (*tashiḥ-i akâid/iikâd*) sistemli bir şekilde yürütüldüğüne dair bir belge tespit edilememesi -bu daha sonrasında bulunamayacağı anlamına da gelmez- nedeniyle, bu önerme süreci içinde sınırlıdır.

41 BOA, NFS.d., 2973, s. 81.

Karacaali köyü yakınlarında çadırlarda oturan topluluk, aynı karyenin 1454 numaralı temettuât defterinde (H. 1261/M. 1845) kayıtlı değildir.⁴²

Şekil 6: Karacaali köyünün, İzmir/Aydın şehirleri (Türkiye Cumhuriyeti) coğrafyası bağlamında arz ettiği konum. (Google Haritalar, 13 Haziran 2021).

Kızılcukur Tahtacıları'nın tersine, Tahtacı aşiretinin Karacaali köyü etrafındaki bu ikinci uzantısının çadırlarda yaşadıkları noktasında herhangi bir hata payı bulunmaz. Çünkü bizzat *hayme-nişin* nitelemesiyle kaydedilmişlerdir. Bununla beraber, Kızılcukur Tahtacıları gibi tahtacılıkla geçimlerini sağlarlar. Abdullah oğlu *Muhtâr-ı Sâni* İbrahim Kethüda'nın idaresindeki teşekkül; 15 çadırlık küçük bir cemaat olup, 46'sı erkek 76/91⁴³ üyeden meydana gelir. Topluluk hane başına düşen 5.06/6.06'lık çadır-içi doluluk oranıyla, Aydın ve İzmir'deki Tahtacı ocaklarına yakın Tahtacı topluluklarını andırıldığı gibi, bir parçası olduğu Alaşehirli Tahtacı Aşireti'nin ilk grubuyla da neredeyse aynıdır.⁴⁴ En yaşlıları 78 yaşındaki Mustafa oğlu orta boylu, aksakallı Tahtacı İsa ve 70 yaşındaki Ahmed oğlu orta boylu, aksakallı Tahtacı Mustafa olan cemaatin en küçükleri, tamamı da bir yaşında olan Hasan oğlu Ali, Tahtacı Dürtül Ali oğlu Şâkir, Satılmış oğlu Hüseyin ve Tahtacı Ali oğlu Mustafa'dır.

Onomastik ölçüde değerlendirilen 61⁴⁵ adın sekizi Ali,⁴⁶ yedisi Mustafa,⁴⁷ altısı Mehmed,⁴⁸ altısı İbrahim, dördü Hüseyin, dördü Hasan, üçü Ahmed, üçü Yusuf,⁴⁹ ikisi 'Aşîr,⁵⁰ ikisi Cafer, ikisi Hamza, ikisi İsmail, ikisi Halil, ikisi Bekir, biri Bektaş, biri

42 BOA, ML.VRD. TMT.d, 1454.

43 Hanelerde bulunan 46 erkek merkeze konarak incelendiğinde, çadırlardan üçünün 1, birinin 2, 5'inin 3, 5'inin 4, birinin 6 kişiye evlik yaptığı anlaşılır. Her "1" rakamı aynı nitelikteki tekil bir evi imleyecek şekilde, hane (çadır) ve içinde yaşayanların matematiksel gösterimi: (1=1+1+1, 2=1, 3=1+1+1+1+1, 4=1+1+1+1+1, 6=1)

44 19. yüzyılın ilk yarısında Aydın, İzmir, Muğla ve çevresindeki Tahtacı toplulukların hanelerinde yarattıkları kalabalıklık, genel ölçekte ortalama 4 ila 5 kişiden meydana gelmekteydi (Kaftanlı, 2022a, 118).

45 İsimlerin tetkikine sayımda tahrir memurlarının kaydettiği 45 isme, ayrıca saydığımız 16 ata adını da kattık. (Görevliler, yazmayı unuttukları ya da gerekli bilgiyi alamadıkları için bir kişinin adını boş bırakmışlardır.)

46 Alilerden ikisinin lakabı: "Dürtül ve Doru".

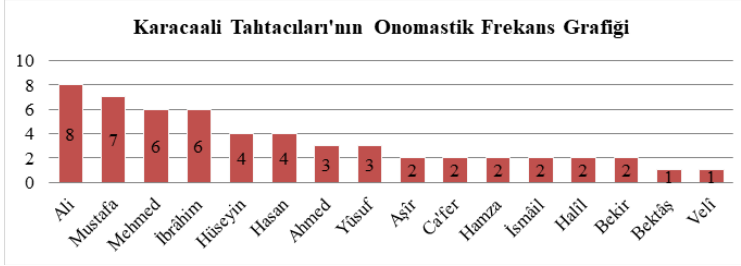
47 İçlerinden birinin lakabı: Zeybek.

48 İçlerinden birinin lakabı: Pirzâde.

49 İçlerinden birinin lakabı: Köse.

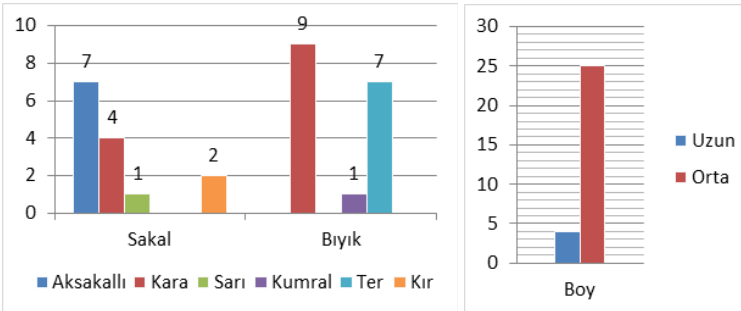
50 İçlerinden birinin lakabı: Koca.

Velî, biri Satılmış, biri İsa, biri Himmet, biri Şâkir, biri Abdullah, biri Osman'dır. Toplulukta çift adlı bir kişi de bulunmaz. 46 erkeğin yaş ortalaması 25.73; 30 ergin bireyin 36.13, 16 çocuğun 6.25'dir.⁵¹ Deftere göre Karacaali Tahtacıları içinde herhangi bir ruhsal/bedensel hastalığa yakalanmış kişi yoktur.

Şekil 7: Karacaali köyü periferisindeki Tahtacı topluluğunun kullandığı isimlerin sıklığını gösteren grafik.

Karacaali Tahtacıları'nın 46 erkek bireyinden 25'i orta, dördü uzun boyludur. Dokuzu kara, yedisi ter, biri kumral bıyıklı; dördü kara, ikisi kır ve yedisi aksakallıdır. Ailesel bağlamda, hane (çadır) sahipleriyle birlikte bir kardeş,⁵² iki yeğen,⁵³ dört torun (*hâfid*),⁵⁴ üçü üvey⁵⁵ 22'si öz⁵⁶ 25 oğul yaşar. Zikredilenlerden ikisi şâbb-ı emred ve yedisi sağır olarak tanımlanmış, 20'si tûvânâ, 14'ü sabî ve 12'si musinn şeklinde tasnif edilmiştir. 15 çadırın 12'si birer baba kontrolündeyken, kalan üçüne de tek erkek bakmaktadır.⁵⁷

Şekil 8: Karacaali köyü periferisindeki Tahtacı topluluğunun fizyolojik tipolojisini gösteren grafik.

51 Ergin olup-olmama noktasında 15 yaş ve üzeri kıstas alınmıştır.

52 Mehmed (38), iki oğluyla abisi Tahtacı Bektaş'ın (42) haymesinde sakindi.

53 Hemen bir üst dipnotta zikrettiğimiz Mehmed'in (38) oğulları Mustafa ve Mehmed.

54 Defterde doğrudan "*torun*" göstergesi yoktur. Bunun yerine "*hâfid*" terimi kullanılır. Nitekim ikinci terim olmasaydı bile ailevi ilişkileri belirten "bin" yapısıyla kimlerin torun olduğu ortaya çıkartılabiliyor: İbrahim Kethüda'nın (62) çadırındaki Hasan (25) oğlu Ali (1), Tahtacı Pîrzâde Mehmed (67)'in haymesinde Satılmış (21) oğlu Hüseyin (1), Tahtacı Ali'nin (59) çadırında Hüseyin (26) oğlu Mehmed (7), Tahtacı İsa'nın (78) çadırında Tahtacı Halil (29) oğlu Ahmed (6).

55 Tahtacı 'Aşır (42)'in İbrâhim sulbundan üvey oğulları İsmail ve Cafer, 'Aşır'ın öz oğlu Hamza ile müşterek yaşıyordu. Buna karşılık, İbrâhim oğlu Hasan'a babalık yapan Tahtacı Dürtül Ali'nin de iki öz oğlu vardı. Tüm üveylerin baba adları İbrâhim'e işaret etmekle beraber, bunlar tek bir İbrâhim midir, açıklanması belgenin kısıtlayıcı doğası gereği mümkün değildir.

56 Öz çocuklardan ikisi, oğullarıyla beraber babalarının evinde yaşayan tek çocuklardı (25'lik Hasan ve 29'luk Tahtacı Halil). İki öz kardeş iki yeğeniyle, bir öz oğul iki üvey ve iki öz kardeş bir üvey abiyle aynı çatıyı paylaşıyordu.

57 Doru Ali oğlu Tahtacı Yusuf (16) ayrıca bahsedilmeye değerdir. O, çadırına tek olarak kayıtlı erkeklerin en küçüğüydü.

Kızılçukur Tahtacıları gibi, Karacaali Tahtacıları da bahse layık özgüllükler taşır. Örneğin Abdullah oğlu İbrâhim Kethüda, kendisini Kızılçukur yakınlarındaki ilk Tahtacı grubuna bağlayan “*muhtâr-ı sâni*” unvanını taşır. Ayrıca yine Kızılçukurlu topluluğu hatırlatacak biçimde, Tahtacı çocuklarının okullaşmasının boyutunun görülebileceği veriler vardır. Öyle ki, Tahtacı evlâdından dokuzu “*mekteb-nişîn*” derkenarıyla kaydedilmiştir. Söz konusu Tahtacı çocukları; Tahtacı Dürtül Ali oğulları üvey Hasan (8) ve öz Ali (5), Tahtacı Velî oğlu Hüseyin (8), Tahtacı Ali oğlu Mehmed (7), Tahtacı Bektaş oğlu Hasan (14), Mehmed oğlu Mustafa (8), Tahtacı Ali oğlu Ali (9), Tahtacı İbrâhim oğlu Hüseyin (6) ve Tahtacı Halil oğlu Ahmed’dir (6).

Toplulukta tahtacılık ile uğraşan 16 profesyonel kişi bulunur. İsmi önüne sıfat/meslek olarak “Tahtacı” yazılan en küçük kişinin yaşı 16’dır: Doru Ali oğlu orta boylu, ter bıyıklı Tahtacı Yusuf. Defterde isminin önüne başka türde meslek adı girilen bir kişi yoktur. Karacaali Tahtacıları’nda en erken evlenme yaşı, Tahtacı İbrâhim (22)’in *mekteb-nişîn* oğlu Hüseyin’den (6) çıkardığımız sonuca göre 15’dir.

3. Kızılçukur ile Karacaali Köyleri Çevresi Tahtacı Topluluklarının Müşterek Bağı ve İskân Biçimleri

Genel ölçekte, 2973 numaralı Aydın eyaleti Müslim-aşiret nüfus defterinden üretilen verilerin kapsayıcılığında, iki topluluğun müşterek bir ilişkiyle birbirlerini tamamladıkları görülüyor. Öyle ki, Karacaali yakınlarındaki Tahtacı topluluğunun ilk ferdinin hane numarası, Kızılçukur yakınlarındaki Tahtacıların tahririnin bitimini müteakip ayrı başlık altında kaydedilmesine rağmen, 1 değil 14’tür. 14. hane, Kızılçukur Tahtacıları’nın son üyesinin hane numarası olan 13’ün ardından gelir. Bu durum, tahrir görevlilerinin aynı nitelikteki iki farklı aşireti ardı sıra yazma tercihinden daha öte bir anlam ifade etmelidir. Çünkü bir toplulukta, *muhtâr-ı evvel* ve *muhtâr-ı sâni* unvanını taşıyan kişilerin alt alta yahut aynı topluluk içinde farklı sıralarda yazılmasını beklenirdi. Hâlbuki bahsedilen unvanların ilki Kızılçukur’da, ikincisi Karacaali çevresinde yaşayan aşirette olacak biçimde ayrı yazılmıştır. Bir toplulukta yönetsel pencereden sadece birinin bulunması, diğerini de takviye edici doğasındandır. Keza *muhtâr-ı sâni* unvanlı kişinin ikinci topluluğunun ilk sırasına yazılan İbrâhim Kethüdâ olması, bu noktada oldukça anlamlıdır. Çünkü her iki grup içinde, yaşayan kişiler nezdinde *kethüdâ* nitelemesini taşıyan tek birey odur. Buna kıyasla, aşiret imâmı da sadece ilk grupta bulunur ve birinci sıraya yazılmıştır. Mevzûbahis imâm ve kethüdanın, Kızılçukur-Karacaali Tahtacıları’nın müşterek sorumluları olduğu düşünülebilir. Çünkü böylece, ilki ikinci muhtarlarından (*muhtâr-ı sâni*) ve dolayısıyla kethüdalarından, ikincisi ise aşiret imâmılarından (*imâm-ı ‘aşiret*) yoksun kalmayacaktır.

Esasen yukarıda belirtilenler, defterin kendisinden de sınanabilecek çıkarımlardır. Çünkü nüfus tahririnin bitimini takip eden sayfada, “*‘aşiret-i mezbûrun yekûn-ı nüfusundan hiçbir ferdî gerüye kalmayarak işbu mahalle şerh ve parmak basılmışdır.*” cümlesinin altında soldan sağa “*imâm-ı ‘aşiret-i mezbûr, muhtâr-ı evvel, muhtâr-ı sâni*” unvanlarının yazıldığı görülmektedir. Bu ibarelerin aşağısında ilgili unvana sahip kişilerin defter yüzüne basmış olduğu parmaklarının izleri vardır. Denildiği gibi, aşiret imâmı sadece ilk toplulukta bulunurken, muhtarlar ise iki topluluğa dağılmış durumdaydı. Fakat iki farklı topluluktan gelen üç kişinin temsil ettiği tek bir üst-yapı vardır: Tahtacı Aşireti. Nitekim aşiret sorumlularınca parmak basılarak tasdik edilen

cümlenin üst tarafına eklenen toplam (*yekûn*) bilgileri, her iki topluluğun verilerini topladığımızda elde edilebilecek sayılardır: “‘*Aşiret-i mezbûrun cem‘ân iblâğı hane 28*” ve “‘*mezbûr ‘aşiretin cem‘ân nüfusu numero 82*”.⁵⁸ İki topluluğun haneleri sayılırsa toplamda 28, üyeleri sayılırsa da toplamda 82’ye ulaşılır.

Nihâyetinde Kızılçukur-Karacaali Tahtacıları’nın gerek birbirlerine yakın konumları gerekse de resmî unvanlı kimliklerin aralarında paylaşılması bağlamında, tek bir aşiret olarak ortaya çıktıkları saptanabilmektedir. İkinci topluluğun *hayme-nişîn* nitelenmesi, eğer ilki topyekûn yerleşik yaşama geçmemişse, ikisini de kapsar niteliktedir. Ki ilk topluluğun tümünden yerleşik bir iskân yöntemi benimsemesi, meslekî profesyonelliklerinin gerektirdiği şartlar ve 19. yüzyılın ilk yarısı itibarıyla gerçekçi bir tez olmaktan uzaktır. Zaten sırasıyla Kızılçukur ve Karacaali karyeleri için tutulan 1413/1454 numaralı temettuât defterlerinde bu Tahtacı topluluklarına rastlanılmamaktadır. Bununla birlikte, her iki Tahtacı teşekkülü, söz konusu karyelerin içinde değil, “*kurbunda*” ifadesiyle, yakınına konumlandırılmışlardı.⁵⁹ Böylelikle ilk topluluk, kendi bünyesinde bir yerleşiklik pratiği tesis ediyor veya etmek üzereyse bile, bu olgusal süreç, Kızılçukur köyünün merkezî coğrafyasında değil, etrafındaydı.

Sonuç

Osmanlı Devleti’nin 19. yüzyılda tecrübe ettiği sosyo-politik gelişmelerin, askerî sarsıntıların, bir bakıma da dönüşümlerin doğal çıktısı olan nüfus sayımlarının çağdaş bir örneğini ele alan bu makalenin, Osmanlı Kızılbaş-Alevilik çalışmalarında ihmâl edilmiş bir noktaya parmak bastığını söylemek, yanlış olmayacaktır. Öyle ki, İmparatorluk bürokrasisince hazırlanan ve BOA’da (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi) bulunan *NFS.d* fon koduna bağlı binlerce defter vardır. Fakat bugün neredeyse hiçbiri, Kızılbaş-Alevilik çalışmaları için kullanılmış veya içeriği verisel kullanılabilirlik açısından sorgulanmış değildir. Bu anlamda, 2973 numaralı Aydın eyaleti Müslim-aşiret nüfus defterinde tahrir edilmiş, dinî-mezhebî eğilim açısından Kızılbaş-Alevî bir evrende yeşerdiğini savladığımız Tahtacı aşiretinin demografik ve sosyo-ekonomik parametrelerce değerlendirilmesi, sözü geçen gediğin kapatılmasında mütevazı bir adımdır.

Defterden üretilebilen bilgiler kapsamında, 19. yüzyılın ilk yarısında, iki ayrı topluluğu birbirine yakın yerlerde sakin bir Tahtacı aşiretinin bölgedeki varoluşu rahatlıkla imlenebilmektedir. Bu Tahtacı aşiretinin ilgili zaman dilimindeki iskân biçiminin konar-göçerlik çerçevesinde şekillendiğini, defterdeki “*hayme-nişîn*” ve “*kurbunda*” kavramlarından açıkça çözümlenmek mümkündür. Alaşehir kazasının Kızılçukur ve Karacaali köyleriyle ilişkilendirilen iki ayrı uzantısının birleşiminden müteşekkil Tahtacı aşireti, ilgili karyelerin içinde değil, çevrelerinde (yani “*kurbunda*”) yaşamaktaydı. Ki bu bağlamda, Tahtacı aşiretinin Karacaali köyü yakınında sakin ikinci topluluğunun doğrudan çadırlarda oturduğunun (*hayme-nişîn*) belirtilmesi, oldukça kıymetlidir. Çünkü Tahtacı aşiretinin bulunduğu yer ile kurduğu bu gevşek-dokulu bağ, yine aynı yıllarda tahrir edilen Kızılçukur ve Karacaali’nin temettuât defterlerine yansımalarıyla çağdaştır.

58 BOA, NFS.d., 2973, s. 84.

59 19. yüzyılın ilk yarısında Aydın, İzmir, Muğla ve çevresindeki Tahtacı toplulukların ekseriyetle konar-göçer bir yaşam biçimine içkin olduklarını nüfus/temettuât defterleri ışığında söylemek mümkündür (Kaftanlı, 2022a, 117-118). 18. yüzyılın ikinci yarısı ile 19. yüzyılın ilk evresinde Teke sancağında yaşadıkları arşiv kaynaklarından izlenebilen Tahtacı aşiretinin de konar-göçer oldukları idrak edilebiliyor (Kaftanlı, 2022b, 181, 187-205). Bu açıdan Kızılçukur ve Karacaali Tahtacıları’nın iskân tutumları, hiç şaşırtıcı değildir.

Tahtacı aşiretinin tespit edilen 28 hanesinde (çadır), 82'si erkek toplamda 138/166 kişi sakindir. 82 erkeğin yaş ortalaması 22.53, 48 ergin bireyin 33.64, 34 çocuğun 6.87'dir. Kadınların da dahil edildiği 138/166 kişinin, hanelerinde oluşturduğu ortalama ev-içi doluluk 4.91/5.91 bireyden müteşekkildir. Tahrir sırasında bulunmayan/müteveffa ata adlarının da kapsama sokulduğu 111 kişinin en fazla tercih ettiği dokuz isim: Mehmed (15), Mustafa (14), Ali (14), Hüseyin (12), Hasan (8), İbrahim (7), Yusuf (7), Ahmed (5) ve Cafer (4)'dir. Geri kalan isimler bir yahut iki kez kullanılmışlardır. 'Aşır (2), Velî (2), Murtaza (1), Bektaş (1) gibi isimler, aşiret bağlularına en sık vurulan dokuz adın içinde başı çeken; Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve İmâm Cafer es-Sâdık'a izafetle konulan isimlerle beraber düşünüldüğünde, bu Tahtacı aşiretinin Kızılbâş-Alevî doğası açığa çıkar.⁶⁰ Tahtacı Alevîlerin "meşru" İslâm halifesi İmâm Ali ile soyunun hilafet hakkını çaldıklarına inandıkları Ebû Bekir ve Osman b. Affân'ın adlarının, niceliği çok az olmakla birlikte, isim olarak kullanıldığı da görülüyor. Öyle ki aşirette 2 tane Bekir, 1 adet Osman adına rastlanır: 63 yaşında Bekir oğlu Tahtacı Osman, 35 yaşında Bekir oğlu Tahtacı Ali. Bekir adındaki 2 kişi, sayımın yapıldığı sırada aşiretin yaşayan kitesinden değildi. Esasen Bekirlerden birinin oğluna Ali adını koyması, diğerinin oğlu Tahtacı Osman'ın defterden takip edilebilen herhangi bir erkek çocuğunun bulunmaması gibi etmenler düşünüldüğünde, 111 toplam adın içinde önemsiz bir yer işgal ederler. Tahtacıların hilafet hırsızları olarak değerlendirdikleri bir diğer tarihî figür Ömer b. el-Hattâb'ın adına hiç rastlanmamasının, bilinçli bir mezhebî tavrın dışavurumu olup olmadığı tartışmaya değerdir.

Tahtacı aşiretinin ailevî, tipolojik-fizyolojik, eğitimsel, meslekî ve yönetsel durumlarına ilişkin bilgi üretmek, defterin olanak tanıdığı diğer çok-yönlü bir noktadır. Ailevî yapıda, 28 hanenin 21'i birer babanın yönetimi altındadır. Bu ev reisleri, hanelerinde üvey/öz toplamda 40 oğul; çeşitli sayılarda erkek kardeş, yeğen ve torunlardan sorumludur. Ayrıca içlerinde birinin takribî 12/13, diğerinin 15/16 yaşlarında ilk çocuklarını kollarına almış olduklarının altını çizmek, önemlidir. Çünkü topluluktaki erken evliliğin boyutunu sunabilme çabasında, kıymetli bir değer ortaya koyarlar. Kalan yedi hanenin altısında birer erkek yaşamakta, birinde kardeşler birlikte bulunmaktadır. Çocuklardan dokuzu şâbb-ı emred, 10'u sagır biçiminde nitelenmiştir. Yetişkinlerle küçükler birlikte düşünüldüğünde; tahrir sorumlularınca 82 kişiden 16'si musinn, 36'sı tûvânâ ve 30'u sabî şeklinde tasnif edilmektedir.

Tipolojik-fizyolojik yapıda, 82 erkekten boy, sakal-bıyık, fiziksel engel gibi bilgilerine ulaşılabilen 49'u orta, beşi uzun boyludur. Biri kumral, biri sarı kumral, dördü sarı, 12'si ter ve 14'ü kara bıyıklı; dördü kara, beşi kır ve sekizi aksakallıdır. Bu veriler değerlendirildiğinde, aşiret içinde orta boylu erkeklerin çokça bulunduğu, uzunların nadiren görülmesine mukabil kısıların hiç olmadığı anlaşılıyor. Aşiret erkekleri çoğunlukla bıyık bırakır, daha az rastlanmakla beraber sakallarını uzatırlardı.

60 19. yüzyıl Kızılbâş-Alevîleri, erken modern dönem Osmanlı Anadolu'sundaki atalarının tersine isimsel çeşitlilik açısından çözülmüş bir durumdaydı. Öyle ya, 16. ve 18. yüzyılda bahsedilen topluluklarda rastladığımız Şâh Ali, Yâr Ali, Pîr Ali, Alıkulı, Alıverdi, Nûr Ali, Şâh Hüseyin, Hüseyinkulu, Şâh Hasan, Şâhkulu, Şâhbende, Şâhverdi, Şâh Velî, Şâh Haydar, Haydarkulu, Velikulu, Yârkulu, Niyâzkulu, Ocakulu, Yolkulu, Pîrkulu, Pîrsultân, Pîrbende ve benzeri adlar, 19. yüzyıl Kızılbâş-Alevîlerince neredeyse hiç kullanılmamaktadır. Bu açıdan, Aydın eyaleti ile Teke sancağı için hazırlanmış nüfus defterlerinde tespit ettiğimiz Tahtacı aşiretleri de ayrı bir izlekte değillerdir. Bu bölgelerdeki Tahtacı toplulukların ayrıntılı ad dökümü için bkz. (Kaftanlı, 2022a; 2022b). Bu "çözülme" olgusunun tarihsel-sosyolojik nitelikteki varoluşsal koşullarını tanımlamak, sorunsallaştırmak, sınıflandırmak ve kavramsallaştırmak için derinlemesine analizler yürütülmesi gerektiği, izahtan varestedir.

Sakal-bıyık noktasında izlenebilen renk dağılımı, genç ve orta yaşlı erkeklerin bıyık bırakmaya; yaşlıların da sakal uzatmaya meyilli olduklarına işarettir. Kara ve beyaz renk popülasyonu bir kenara koyulursa, sarı-kumrula çalan tenlerde erkeklerin varlığı, ilgili sakal-bıyık renkleriyle imlenebilmektedir. Defterin tutulduğu zaman diliminde, 82 erkekte sadece biri fiziksel engellidir. Bu kişinin, ayağının total olduğu belirtilmiştir. Bu açıdan, topluluğun bedensel anlamda mesleklerini rahatlıkla icra edebilecek bir sağlamlığa sahip olduklarını öne sürmek, mümkündür.

19. yüzyılın ilk yarısında konar-göçer bir Tahtacı aşiretinin, Osmanlı eğitim kurumlarıyla kurduğu ilişki, birçok yönüyle ilgi çeken bir tabana oturur. Nihayetinde Kızılçukur ve Karacaali Tahtacıları'nın 16 üyesi, "mekteb-nişîn" diye adları önüne not düşülen 3-14 yaş arasındaki çocuklardı. Bu veri, iki yönden çok değerlidir. Birincisi, Tahtacı aşireti, Kızılbaş-Alevî dinsel formasyonuna rağmen, Osmanlı'nın Sünnî-odak resmî eğitim sistemiyle bir şekilde bağlantı tesis etmiş ve bu da açıkça deftere yansımıştır. İkincisi, yerleşiklik ve konar-göçerlik ayrımının sınırlarının sorgulanmasının, çokça gecikmiş olduğudur. Çünkü literatürde, özellikle Kızılbaş-Alevîlik çalışmalarında, ilgili toplulukların Osmanlı yönetim ve hizmet aygıtlarından uzakta kalmalarının, içe-dönük, "medeniyetten uzak" ve izole bir inanç geliştirmeleriyle bağdaştırılması, tarihyazımsal çerçevenin kurgulanmasında, bugüne değin layıkıyla sorgulanmamış temel bir söylem biçimidir. Bu yeterince sınanmamış ön-kabulün, keşfedilecek yeni verilerle ne gibi bir değişikliğe uğrayacağını tartışmak, belki de kıymetli bir başlangıç noktasıdır.

Topluluk, geçimini profesyonel ölçekte tamamen tahtacılıktan sağlamaktadır. Çünkü meslekî noktada, isimleri önüne bir iş dalı yazılan 30 kişinin niteliği, sadece "tahtacı" şeklindedir. Defterde farklı aşiretlerin fertleri için girilen türlü meslek dalları göz önüne alındığında, bu saptamaya ilişkin bir şüphe kalmamaktadır. Tahtacı aşiretinin idarî işlerini ise, diğer aşiretler ve köyler/mahalleler örneğinde de rastlandığı üzere, *imâm-ı 'aşiret*, *muhtâr-ı evvel* ve isminde *kethüdâ* da bulunan *muhtâr-ı sâni* unvanlı üç erkek çekip çevirmekte, İmparatorluk ile ilgili resmî ilişkilerini bu kişiler düzenlemektedir.

Alaşehir kazasında 19. yüzyılın ilk yarısında konar-göçer biçimde yaşamış, 20. yüzyıla doğru da çoğunlukla yerleşik hayata geçmiş (ya da geçirilmiş) bir Tahtacı aşiretinin sosyo-ekonomik, demografik boyutlarını irdeleyen bu makalenin, başka tarihsel-sosyolojik ve antropolojik açılardan da detaylandırılması gerektiği belirtilmelidir. Beklenen sınırları içinde, geniş bir arşiv taramasıyla erişilen tarihî belgelerin belli bir düzen ve sınıflandırılmayla sunulduğu bu çalışmanın, türlü araştırmalarca zenginleştirilebilmesi için Denizli-Manisa kentlerinde günümüz Alandız mahallesi, Osmaniye (eski adıyla Tahtacı) mahallesi ve Bektaşlar köyünde etnografik alan araştırmaları düzenlemenin fayda getireceği de muhakkaktır. Öyle ki böyle bir çalışmanın, geç 20. ve erken 21. yüzyıl Batı Anadolu Kızılbaş-Alevî, Bektaşî ve diğer gayr-ı müteşerri toplulukları özelinde literatüre katkı yapması mümkündür.

Kaynaklar/References

Açıkcel, Tekin. *48 Numaralı (1030/1620) Tarihli Manisa Şer'iyeye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Akbayar, Nuri. *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.

- Altı, Aziz. “Nüfus Defterlerine Göre Pirevi (Hacı Bektaş Veli Tekkesi) (1830-1846)”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 90 (2019), 77-98. <https://dx.doi.org/10.34189/hbv.90.006>
- Atalay, Besim. *Bektaşilik ve Edebiyatı*. çev. Vedat Atila. İstanbul: Ant Yayınları, 2. Basım, 1924 [1991].
- Baha Said Bey. “Memleketin İç Yüzü: Anadolu’da Gizli Mabetler II”. *Türkiye’de Alevi-Bektaşî, Ahi ve Nusayrî Zümreleri*. yay. haz ve çev. İsmail Görkem. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 1. Basım, 1919 [2000].
- BCA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi. *Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı [30-11-1-0]*. Kutu No. 248, Gömlek No. 41-20. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BCA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi. *Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı [30-11-1-0]*. Kutu No. 181, Gömlek No. 10-12. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. *Ali Emiri Ahmed III [AE.SAMD.III]*. Kutu No. 203, Gömlek No. 19588. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. *Ali Emiri Mehmed IV [AE.SMMD.IV]*. Kutu No. 31, Gömlek No. 3487. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. *Bab-ı Ali Evrak Odası [BEO]*. Kutu No. 3438, Gömlek No. 257812. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. *Cevdet Maliye [C.ML]*. Kutu No. 406, Gömlek No. 16665. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi [DH.MKT]*. Kutu No. 2669, Gömlek No. 99. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi [DH.MKT]*. Kutu No. 2643, Gömlek No. 72. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. *İrade - Dâhiliye [İ.DH]*. Kutu No. 1470, Gömlek No. 93. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. *İrade Dosya Usulü [İ.DUİT]*. Kutu No. 173, Gömlek No. 122. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. *Maliye Varidat Muhasebesi Temettuat Defterleri [ML.VRD.TMT.d]*. No. 1444. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. *Maliye Varidat Muhasebesi Temettuat Defterleri [ML.VRD.TMT.d]*. No. 1413. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. *Maliye Varidat Muhasebesi Temettuat Defterleri [ML.VRD.TMT.d]*. No. 1454. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. *Nüfus Defterleri [NFS.d]*. No. 2973. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- Çakmak, Yağın. *II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Devleti’nin Kızılbaş-Alevî Siyaseti (1876-1909)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Demir, Hüseyin. *I. Süleyman Döneminde Aydın Sancağı’nın Demografik Yapısı*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Doğtekin, Abdullah. “19. Yüzyıl Ortalarında Alaşehir Kazası’nda Eğitim ve Eğitim Kurumları”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 5/18 (2018), 1-39.
- Doğtekin, Abdullah. *Tanzimat’ın II. Meşrutiyet’e Alaşehir (1839-1908)*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Google. *Google Maps, Alandız, Buldan/Denizli*. Erişim: 11 Aralık 2022. <https://www.google.com.tr/maps/place/Aland%C4%B1z,+20400+Buldan%2FDenizli>

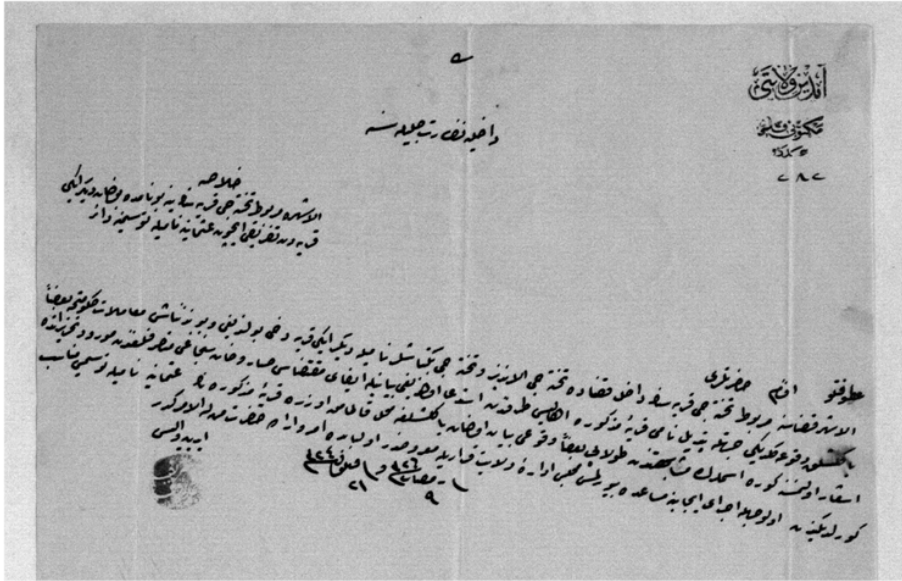
- Google. *Google Maps, Karacaali, Sarigöl/Manisa*. Erişim: 13 Haziran 2021. <https://www.google.com.tr/maps/place/Karacaali,+45470+Sarıgöl%2FManisa>
- Google. *Google Maps, Kızılcukur, Sarigöl/Manisa*. Erişim: 13 Haziran 2021. <https://www.google.com.tr/maps/place/Kızılcukur,+45470+Sarıgöl%2FManisa>
- Great Britain, War Office, General Staff, Geographical Section. *Asia Minor: Alashehr (Feb. 1916)*. 15 Kasım 2021. <https://maps.princeton.edu/catalog/princeton-c247dt91c>
- Gülten, Sadullah. “Kökler ve Dallar: Tahtacı Alevilerinin Menşei ve Tahtacı Cemaatleri”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 95 (2020), 143-167.
- Kaftanlı, Ufuk Ali. “Tâife-i Tahtacıyan: Teke Sancağı’nda Bir Kızılbaz-Alevî Aşiret (1767-1831)”. *Antalya’nın Sosyal ve İktisadi Tarihi (Osmanlı Dönemi)*. ed. Erdal Taşbaş, 167-218. Ankara: Gazi Kitabevi, 1. Basım, 2022b.
- Kaftanlı, Ufuk Ali. *Osmanlı Akdenizi’nde Bir Türkmen-Alevî Cemâati: Mikro-Tarih, Nüfus ve İskânıyla Aydın Vilâyeti’nde Tâife-i Tahtacıyan (19. Yüzyılın İlk Yarısı)*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygurlukları Araştırma Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022a.
- Karal, Enver Ziya. *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı, 1831*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1995.
- Karpat, Kemal H. *Osmanlı Nüfusu, 1830-1914: Demografik ve Sosyal Özellikleri*. çev. Bahar Tırnakçı. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- Karpat, Kemal H. *Ottoman Population, 1830-1914: Demographic and Social Characteristics*. Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 1985.
- Kaynaklarıyla Osmanlı Coğrafyası Yer Adları Sözlüğü*. yay. haz. Ali Coşkun ve Abdullah Sivridağ vd. İstanbul: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, 2020.
- Kökel, Coşkun vd. “Buldan Örneğinde Denizli Yöresi Alevi-Bektaşî Kültürü”. *Buldan Sempozyumu*. ed. Turgut Tok – İrfan Ertuğrul. 2/873-878. Denizli/Buldan: Pamukkale Üniversitesi, 2006.
- Kökel, Coşkun. “Tokat Bölgesinde Yerleşik Bir Alevi Topluluk: Güvenç Abdal Ocaklıları-Kürtünlüler”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 25-26 Eylül 2014 Tokat Bildiriler*. ed. Ali Açık vd. III/47-64. Tokat: Tokat Valiliği Özel İdaresi, 2014.
- Köylerimiz: Köy Kanunu Tatbik Olunan ve Olunmayan Köy İsimlerini Alfabe Sırası ile Gösterir*. nşr. Dâhiliye Vekâleti Mahallî İdareler Umum Müdürlüğü. İstanbul: Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi, 1933.
- Osmanlı Yer Adları*. yay. haz. Murat Şener ve Salih Dutoğlu vd. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2017.
- Şahin, Aslı. *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Aydın Sancağı’nın Demografik Yapısı (1550 ve 1676 Tarihli Aşiret ve Avarız Defterlerine Göre)*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Şimşir, Sebahattin ve Şimşir, Nahide. “Arşiv Vesikalarına Göre XIX. ve XX. Yüzyıl Başlarında Edremit Tahtacıları”. *II. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Hoşgörü ve Barış Sempozyumu Bildirileri*. ed. Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül, 144-153. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Telci, Cahit. “Cemaat-i Tahtacıyan: Aydın Sancağında Vergiden Muaf Tahtacı Topluluğu (XV-XVI. Yüzyıllar)”. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi* 13 (2016), 5-34.
- Yıldırım, Rıza. “Dervishes, Waqfs, and Conquest: Notes on Early Ottoman Expansion in Thrace”. *Held in Trust: Waqf in the Islamic World*. ed. Pascale Ghazaleh, 23-40. Cairo: The American University in Cairo Press, 1. Basım, 2011.

Yörükân, Yusuf Ziya, *Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar*. sad. Turhan Yörükân. İstanbul: Ötügen Neşriyat, 4. Basım, 2015.

Yusuf Ziyâ. "Tahtacılar". *Dârülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası* III/13 (1929), 55-80.

Ekler/Appendices

Ek 1: Erken 20. yüzyılda Alaşehir kazasındaki Tahtacı varlığına dair toponomik veri içeren, Yusuf Ziyâ'nın (Yörükân) seyahat notlarında zikrettiği Tahtacı köylerine ilişkin ilk belgenin aslı görsel ve transkripsiyonu. (BOA, İ.DH., 1470/93).

Şekil 9: Alaşehir kazasında bulunan Tahtacı, Tahtacı Alandız ve Tahtacı Bektaşlar köylerine ilişkin arşiv vesikası. (Belge görüntüsü, ilgili arşivden satın almak suretiyle kişisel)

Hû

Aydın Vilâyeti

Mektûbî Kalemî

'Aded

282

Dâhiliye Nezaret-i Celîlesi

Hulâsa

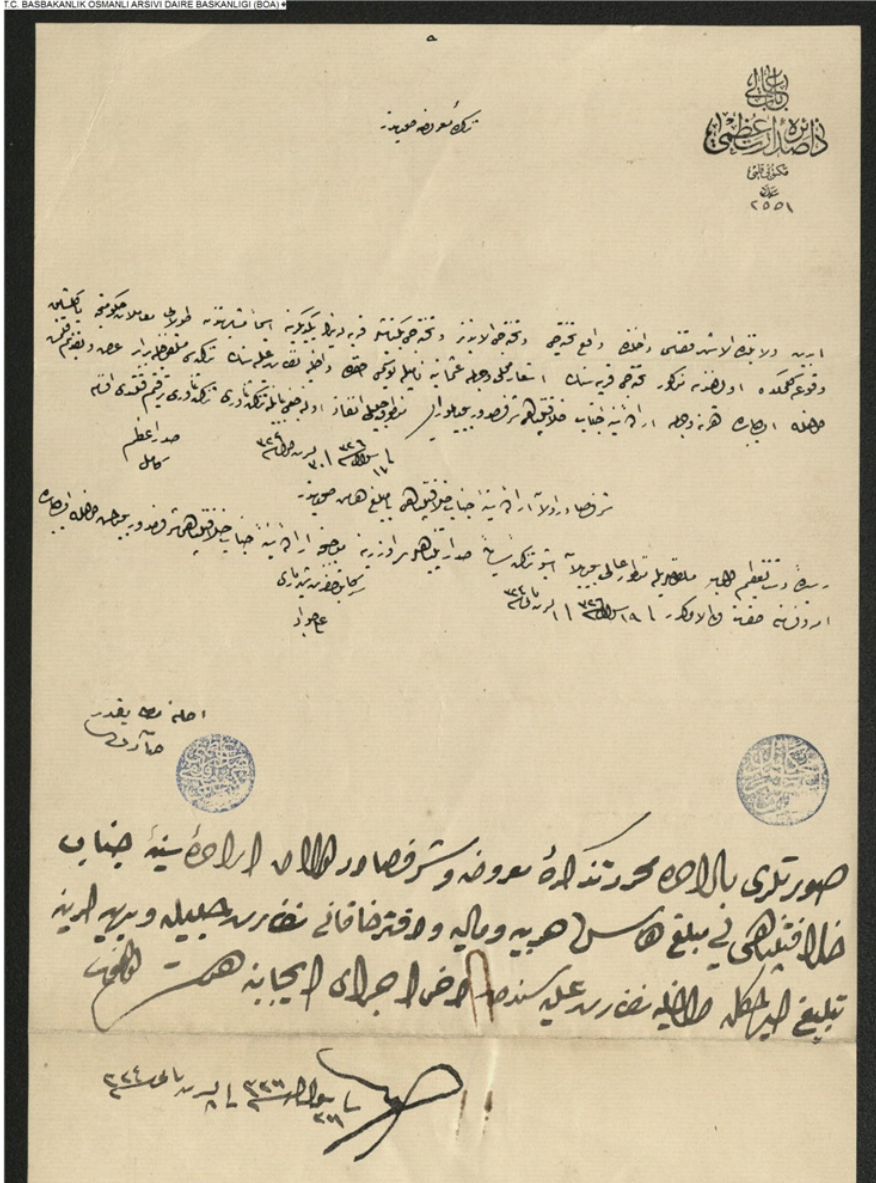
Alaşehir'e merbût Tahtacı karyesinin yine bu nâmnda bulunan diğer iki karyeden tefrîki için Osmâniye nâmıyla tevsîmine dâ'ir

'Atûfetlü Efendim Hazretleri

Alaşehir Kazası'na merbût Tahtacı karyesinin dâhil-i kazada Tahtacı Alandız ve Tahtacı Bektaşlar nâmıyla diğer iki karye dahi bulunduğu ve bundan-nâşîmu'âmelât-ı Hükümet'ceba'zan yanlışlık vukû'a geldiği cihetle tebdil-i nâmı karye-i mezkûre ahâlîsi tarafından istid'â olunduğu beyânıyla ifâ-yı muktezâsı Saruhan Sancağı Mutasarrıflığı'ndan mevrûd tahrirâtında iş'âr olunmasına göre isimlerin müşâbetinden dolayı ba'zan vukû'u beyân olunan yanlışlığa mahall kalmamak üzere karye-i mezkûrenin Osmâniye nâmıyla tevsîmi münâsib görüldüğünden ol-vechle icrây-ı icâbına müsâ'ade buyurulması Meclis-i İdâre-i Vilâyet kararıyla ma'rûzdur. Ol-bâbda emr ü irâde hazret-i

menlehü'l-emrindir. Fi 9 Ramazân sene (1) 326⁶¹ ve fi 21 Eylül sene (1) 324.
Aydın Vâlisi
(Mühür)

Ek 2: Erken 20. yüzyılda Alaşehir kazasındaki Tahtacı varlığına dair toponomik veri içeren, Yusuf Ziyâ'nın (Yörükân) seyahat notlarında zikrettiği Tahtacı köylerine ilişkin ikinci belgenin aslı görsel ve transkripsiyonu. (BOA, DH.MKT., 2669/99).

Şekil 10: Alaşehir kazasında bulunan Tahtacı, Tahtacı Alandı ve Tahtacı Bektaslar köylerine ilişkin arşiv vesikası.

Hû

Bâb-ı ‘Alî
Dâire-i Sadâret-i ‘Uzmâ
Mektûbî Kalemî
‘Aded
2551

Tezkire-i ma‘rûza sûretidir.

Aydın Vilâyeti’nde Alaşehir Kazâsı dâhilinde vâki‘ Tahtacı ve Tahtacı Alandız ve Tahtacı Bektaşlar karyelerinin yek-diğerine ismen müşâbehetinden dolayı yanlışlık vukû‘a gelmekte olduğundan mezkûr Tahtacı karyesinin iş‘âr-ı mahallî vechle Osmâniye nâmıyla tevsîmi hakkında Dâhiliye Nezaret-i ‘Aliyyesi’nin tezkiresi melfûfuyla beraber ‘arz ü takdîm kılınmış olmağla ol-bâbda her ne vechle irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sûdur buyurulur ise mantûk-ı celîlî infâz olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî⁶² terkîm kıldını efendim. Fî 17 Şevvâl sene (1) 326 [ve] fî 30 Teşrîn-i Evvel sene (1) 324.⁶³

Sadr-ı Â‘zam

Kâmil

Şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî’yi mübellîğ-i hâmiş sûretidir.

Resîde-i dest-i ta‘zîm olub melfûflarıyla manzûr-ı ‘âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mücebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sûdur buyurulmuş olmağla ol-bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir. Fî 19 Şevvâl sene (1) 326 [ve] fî 1 Teşrîn-i Sâni sene (1) 324.⁶⁴

Ser-kâtib-i Hazret-i Şehr-i Yârî

‘Alî Cevâd

(Mühür)

Aslına mutabıktır.

(İmza ve mühür)

Sûretleri bâlâda muharrer tezkire-i ma‘rûza ve şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî’yi mübellîğ-i hâmiş Harbiye ve Mâliye ve Defter-i Hâkânî Nezaret-i Celîle ü Behiyyeleri’ne tebliğ idilmekle Dâhiliye Nezaret-i Celîlesi’nden dahi icrây-ı icâbına himmet olunmak. Fî 26 Şevvâl sene (1) 326 [ve] fî 8 Teşrîn-i Sâni sene (1) 324.⁶⁵

62 Mükerrerrdir.

63 12 Kasım 1908.

64 14 Kasım 1908.

65 21 Kasım 1908.

Ek 3: 2973 Numaralı Müslim-Aşiret Nüfus Defterindeki Tahtacı Aşireti'nin İlk Topluluğu: "Kızılıçukur Karyesi Kurbunda Bulunan Kâ'in Tahtacı Aşireti Defteridir"

Hane	Sıra	Kişi Adı	Baba Adı	Dış Görünüş ve Ailevi Nitelik	Çadır Sahipliği	Sinn (Yaş)
1	1	Tahtacı Mehmed	Apüş Kibâr Ali	İmâm-ı 'Aşiret-i Mezbûr, Orta Boylu-Kır Sakallı	√	32
	2	Tahtacı Hüseyin	Apüş Mehmed	Oğlu, ⁶⁶ Orta Boylu-Ter Bıyıklı	X	25
	3	Süleymân	Tahtacı Mehmed	Diğer oğlu, Orta Boylu-Ter Bıyıklı	X	11
	4	Ali	Tahtacı Mehmed	Mekteb-nişin, Diğer oğlu-Orta Boylu	X	8
	5	Mustafa	Tahtacı Mehmed	Diğer oğlu, Sağır	X	6
2	1	Tahtacı Hüseyin	Yusuf	Muhtâr-ı Evvel, Orta Boylu-Kara Bıyıklı	√	25
	2	Yusuf	Tahtacı Hüseyin	Mekteb-nişin, Oğlu	X	3
	3	Tahtacı Mehmed	Yusuf	Karındaşı, Orta Boylu-Kara Bıyıklı	X	28
	4	Mustafa	Tahtacı Mehmed	Oğlu, Şâbb-ı Emred	X	9
	5	İbrâhim	Tahtacı Mehmed ⁶⁷	Mekteb-nişin, Diğer Oğlu	X	6
3	1	Hasan	Kara Hüseyin	Orta Boylu-Sarı Bıyıklı	√	20
	2	Tahtacı Mehmed	Kara Hüseyin	Karındaşı, Orta Boylu-Ter Bıyıklı	X	16
	3	Ali	Kara Hüseyin	Diğer karındaşı, Şâbb-ı Emred	X	13
	4	Veli	Kara Hüseyin	Mekteb-nişin, Diğer Karındaşı	X	10
4	1	Tahtacı Ali	Kiber Ali	Orta Boylu, Kara Bıyıklı	X	22
	2	Mustafa	Tahtacı Ali	Oğlu, Şâbb-ı Emred	X	9
	3	Hüseyin	Tahtacı Ali	Mekteb-nişin, Diğer Oğlu	X	6
5	1	Tahtacı Mustafa	Kiber Ali	Orta Boylu, Ter Bıyıklı	√	28
6	1	Hüseyin	Ca'fer	Orta Boylu-Sarı Bıyıklı	√	25
	2	Ca'fer	Hüseyin	Mekteb-nişin, Oğlu	X	4
	3	Tahtacı Mehmed	Ca'fer	Karındaşı, Orta Boylu-Ter Bıyıklı	X	18
7	1	Tahtacı Deli ⁶⁸ Hüseyin	Hüseyin	Orta Boylu, Ak Sakallı	√	62
	2	Mustafa	Tahtacı Deli Hüseyin	Oğlu, Orta Boylu-Şâbb-ı Emred	X	12
	3	Mehmed	Tahtacı Deli Hüseyin	Diğer oğlu, Orta Boylu-Şâbb-ı Emred	X	9
	4	Hüseyin	Tahtacı Deli Hüseyin	Mekteb-Nişin, Diğer Oğlu	X	5

66 Baba adı farklı olduğundan, "üvey" kabul ettik.

67 Mustafa ve İbrâhim'in babaları, dizgesel ilerleme noktasında hane sahibinin kardeşi Tahtacı Mehmed olmalıdır.

68 "Veli" şekli mümkünse de dal (ذ) harfi çok ince yazılmıştır. Bu yüzden kişiye bir psikolojik rahatsızlık notu düşülmemesine rağmen lakap mâhiyetinde "Deli" dedik.

8	1	Veli Hasan	Sarı Mustafa	Orta Boylu, Sarı Kumral Bıyıklı	√	36
	2	Mustafa	Veli Hasan	Oğlu, Sagır	X	3
	3	Mehmed	[Sarı] Mustafa	Karındaşı, Orta Boylu-Şâbb-ı Emred	X	11
9	1	Tahtacı Ahmed	Yusuf Kethüdâ	Orta Boylu, Sarı Bıyıklı	√	22
	2	Yusuf	Tahtacı Ahmed	Oğlu, Sagır	X	1
10	1	Tahtacı Himmet	Abdurrahman	Orta Boylu, Sarı Bıyıklı	√	28
11	1	Tahtacı Mehmed	Abdullah	Ayağı topal, Orta Boylu-Kır Sakallı	√	52
	2	Kara Ali	Mehmed ⁶⁹	Üveği oğlu, Orta Boylu-Kara Bıyıklı	X	19
12	1	Tahtacı Murtaza	Çakır Oğlu	Orta Boylu, Kara Bıyıklı	√	35 ⁷⁰
13	1	Tahtacı Deli Ahmed	Hasan	Orta Boylu, Kır Sakallı	√	68
	2	Hasan	Tahtacı Deli Ahmed	Oğlu, Orta Boylu-Şâbb-ı Emred	X	9

Şekil 11: Tahtacı Aşireti'nin ilk topluluğu olan KızılcukurTahtacıları'nın ilgili defterdeki bölümü.

Ek 4: 2973 Numaralı Müslim-Aşiret Nüfus Defterindeki Tahtacı Aşireti'nin İkinci Topluluğu: "Karacaali Karyesi KurbundaHayme-nişinKâ'in Tahtacı 'Aşiret(-leri)'"

Hane	Sıra	Kişi Adı	Baba Adı	Dış Görünüş ve Ailevi Nitelik	Çadır Sahipliği	Sinn (Yaş)
1 [14] ⁷¹	1	İbrâhim Kethüdâ	Abdullah	Muhtâr-ı Sâni, Uzun Boylu-Kır Sakallı	√	62
	2	Hasan	İbrahim [Kethüdâ]	Oğlu, Orta Boylu-Kara Bıyıklı	X	25
	3	Ali	Hasan	Hafidi, ⁷² sagır	X	1
2 [15]	1	Tahtacı DürtülAli	İbrahim	Uzun Boylu, Kara Bıyıklı	√	28
	2	Hasan	İbrahim ⁷³	Mekteb-nişin, [Üvey] ⁷⁴ Oğlu	X	8
	3	Ali	Tahtacı Dürtül Ali	Mekteb-nişin, Diğer Oğlu	X	5
	4	Şâkir	Tahtacı Dürtül Ali	Diğer oğlu, Sagır	X	1

69 Kara Ali, üvey olduğu için baba kısmına yazılan Mehmed'i ayrı bir kişiyi gösterecek şekilde aldık.

70 İmlâsı:

71 Hane sayıları, ilk topluluğu izlemek suretiyle 14'ten başlar ve artarak devam eder.

72 Çadır sâhibi İbrâhim Kethüdâ'nın torunu.

73 İbrâhim'i ilk sıradaki bireyin babası olan İbrâhim'den ayrı bir kişi olarak aldık. Tahtacı Dürtül Ali'nin babası İbrâhim ise İbrâhim Kethüdâ olmalıdır.

74 "Üveği" kavramı bulunmamaktadır. Baba adı farklı olduğu için ekledik.

3 [16]	1	Tahtacı Veli	Zeybek Mustafa	Uzun Boylu, Ak Sakallı	√	62
	2	Mustafa	Tahtacı Veli	Oğlu, Orta Boylu-Ter Bıyıklı	X	16
	3	İsmail	Tahtacı Veli	Diğer oğlu, Şâbb-ı Emred	X	11
	4	Hüseyin	Tahtacı Veli	Mekteb-nişin, Diğer Oğlu	X	8
4 [17]	1	Tahtacı Ali	Köse Yusuf	Orta Boylu, Ak Sakallı	X	61
5 [18]	1	Tahtacı Osman	Bekir	Orta Boylu, Ak Sakallı	√	63
6 [19]	1	Tahtacı Ali	Mehmed	Orta Boylu, Ak Sakallı	√	59
	2	Hüseyin	Tahtacı Ali	Oğlu, Uzun Boylu-Kara Bıyıklı	X	26
	3	Mehmed	Tahtacı Ali	Hafidi, ⁷⁵ Mekteb-nişin	X	7
7 [20]	1	Tahtacı 'Aşır	Hamza	Orta Boylu, Kara Sakallı	√	42
	2	Hamza	Tahtacı 'Aşır	Oğlu, Şâbb-ı Emred	X	9
	3	İsmail	İbrahim	Üveği oğlu, Orta Boylu-Kara Bıyıklı	X	19
	4	Ca'fer	İbrahim	Diğer üveği oğlu, Ter Bıyıklı	X	16
8 [21]	1	Tahtacı Bektâş	Ahmed	Orta Boylu, Kara Sakallı	√	42
	2	Mehmed	Tahtacı Bektâş	Oğlu, Orta Boylu-Kara Bıyıklı	X	16
	3	Hasan	[Tahtacı] Bektâş	Mekteb-nişin, Diğer Oğlu	X	14
	4	Mehmed	Ahmed	Karındaşı, Orta Boylu-Kara Sakallı	X	38
	5	Mustafa	Mehmed	Mekteb-nişin, Oğlu	X	8
	6	Mehmed	Mehmed	Diğer oğlu, Sagır	X	5
9 [22]	1	Tahtacı Pirzâde Mehmed	Mustafa	Orta Boylu, Ak Sakallı	√	67
	2	Satılmış	[Tahtacı Pirzâde] Mehmed	Oğlu, Orta Boylu-Kara Bıyıklı	X	21
	3	Hasan	Tahtacı Pirzâde Mehmed	Diğer oğlu, Orta Boylu-Ter Bıyıklı	X	16
	4	Hüseyin	Satılmış	Hafidi, ⁷⁶ sagır	X	1
10 [23]	1	Tahtacı 'Aşır	Himmet	Orta Boylu, Kır Sakallı	√	58
	2	Veri yok. ⁷⁷	[Tahtacı] Koca 'Aşır	Oğlu, Orta Boylu-Kumral Bıyıklı	X	21
	3	Yusuf	Tahtacı 'Aşır	Diğer oğlu, Orta Boylu-Ter Bıyıklı	X	18
	4	Ca'fer	Tahtacı 'Aşır	Diğer [oğlu], Orta Boylu-Ter Bıyıklı	X	15
11 [24]	1	Tahtacı Ali	Bekir	Orta Boylu, Kara Sakallı	√	35
	2	Ali	Tahtacı Ali	Mekteb-nişin, Oğlu	X	9
	3	Mustafa	Tahtacı Ali	Diğer oğlu, Sagır	X	1

75 Çadır sâhibi Tahtacı Ali'nin torunu.

76 Tahtacı Pirzâde Mehmed'in Satılmış adlı oğlu aracılığıyla torunudur.

77 "bin" ibaresinin önünde bir isim yoktur.

12 [25]	1	Tahtacı İbrâhim	İbrâhim	Orta Boylu, Kara Bıyıklı		22
	2	Hüseyin	Tahtacı İbrahim	Mekteb-nişin, Oğlu	X	6
13 [26]	1	Tahtacı İsa	Mustafa	Orta Boylu, Ak Sakallı	√	78
	2	Tahtacı Halil	[Tahtacı] İsa	Oğlu, Orta Boylu-Kara Bıyıklı	X	29
	3	Ahmed	[Tahtacı] Halil	Hafidi, ⁷⁸ Mekteb-nişin,	X	6
14 [27]	1	Tahtacı Mustafa	Ahmed	Orta Boylu, Ak Sakallı	√	70
	2	Tahtacı Halil	Tahtacı [Mustafa]	Oğlu, Orta Boylu-Kara Bıyıklı	X	25
	3	İbrahim	Tahtacı Mustafa	Oğlu, Orta Boylu-Ter Bıyıklı	X	18
15 [28]	1	Tahtacı Yusuf	Doru Ali	Orta Boylu, Ter Bıyıklı	√	16
Şekil 12: Tahtacı Aşireti'nin ikinci topluluğu olan Karacaali Tahtacıları'nın ilgili defterdeki bölümü.						

78 Tahtacı İsa'nın, oğlu Halil vasıtasıyla torunudur.